

Харківський національний університет внутрішніх справ
Науково-дослідна лабораторія з проблем протидії злочинності

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
підполковник поліції

Д.В. Швець
«24» листопада 2017 р.

НАУКОВИЙ ЗВІТ

**за результатами соціологічного моніторингу розповсюдження наркотиків та інших форм залежності серед молоді м. Харкова
«Молодь та наркотики»
2017**

Заступник завідувача
науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
кандидат соціологічних наук, доцент
підполковник поліції

О.О. Сердюк
«23» листопада 2017 р.

Харків
ХНУВС
2017

ЗМІСТ

	Стор.
1. Методологія та методика проведення дослідження	3
2. Споживання психоактивних речовин	7
<i>Наркотики</i>	7
<i>Алкоголь</i>	16
<i>Тютюн</i>	17
3. Скоєння правопорушень	19
4. Контакти з суб'єктами нелегального обігу наркотиків	19
5. Вживання наркотиків у соціальному оточенні респондентів	21
6. Суб'єктивна оцінка доступності наркотиків та гостроти наркотичних і алкогольних проблем	23
7. Ставлення молоді до споживачів наркотиків	25
8. Ставлення молоді до споживання наркотиків та алкоголю	26
9. Мотивація споживання наркотиків та алкоголю	27
10. Стан профілактики наркотичної залежності серед учнівської молоді	32
11. Структура досугу студентської молоді м. Харкова	36
12. Проблема ВІЛ/СНІД та незахищені статеві контакти	39
13. Азартні ігри	43
14. Комп'ютерна залежність	46
ВИСНОВКИ	48
ЛІТЕРАТУРА	53
Додаток 1. Соціологічна анкета	54

Авторський колектив:

Сердюк О.О. – керівник дослідження, аналіз даних та написання звіту

Базима Б.О. – збирання, введення та аналіз даних, написання звіту

Шорохова Г.М. – збирання та введення даних

Гладкова Є.О. – збирання та введення даних

Галкіна О.М. – збирання та введення даних

Леценко О.С. – збирання та введення даних

УДК 316.624

Сердюк О. О. Молодь та наркотики – 2017 : Науковий звіт за результатами соціологічного моніторингу розповсюдження наркотиків та інших форм залежності серед молоді м. Харкова : [науковий звіт / Сердюк О. О., Базима Б.О.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2017. – 62 с.

© Сердюк О. О., Базима Б.О., 2017

© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017

1. Методологія та методика проведення дослідження.

З 1995 року Харківський національний університет внутрішніх справ здійснює соціологічний моніторинг розповсюдження наркотиків та інших форм залежності серед молоді м. Харкова «Молодь та наркотики». Опитування здійснювались у 1995, 1997, 1999, 2001, 2004, 2005, 2008, 2011, 2014, 2016 і 2017 роках (N=1000-1500). Дослідження триває більше 20 років. Висновок Комісії з професійної етики соціолога Соціологічної асоціації України (САУ) стосовно методології та інструментарію дослідження був отриманий.

В цілому методика проведення опитувань залишається незмінною. З результатами попередніх опитувань можливо ознайомитись на Веб-сайті Харківського національного університету внутрішніх справ у розділі «Наукові публікації науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності» [9].

Головна **мета моніторингу** – спостереження за процесом епідемічного розповсюдження хімічних та нехімічних залежностей серед молоді та факторів, що обумовлюють цей процес.

Опитування студентської молоді у 2016 та 2017 роках здійснювалось у двох формах:

1) у формі групового роздаткового інтерв'ювання з використанням паперового структурованого анонімного анкетного опитувальника, який заповнювався респондентами власноручно. Тривалість інтерв'ю складала 20-25 хвилин.

2) у формі індивідуального анкетування, з використанням технології інтернет-опитування (за анонімним посиланням та персональним запрошенням на адресу електронної пошти).

У 2016 р. вперше було проведено паралельне опитування респондентів у формі паперового анонімного анкетування (N=1234) та у формі Інтернет-опитування (N=355) в якості методологічного експерименту.

В ході опитування у 2017 році було опитано 2492 юнаків та дівчат, студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації м. Харкова. Розподіл юнаків та дівчат в масиві опитаних відповідно 41,9% і 58,1%. У веб опитуванні взяло участь 843 анонімних респондента. Серед них 44,5% юнаків і 55,5% дівчат.

У 2017 році обсяг генеральної сукупності склав 97655 осіб (студенти денної форми навчання вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації станом на 01.10.2015 р.). Статистична похибка вибірки (при довірчій вірогідності 95%) складає:

- для показників близьких до 50% $\pm 1,94\%$
- для показників близьких до 25% $\pm 1,68\%$
- для показників близьких до 10% $\pm 1,16\%$
- для показників близьких до 5% $\pm 0,84\%$

Отримані дані були математично оброблені за допомогою програмного пакету для статистичної обробки даних соціологічних опитувань SPSS (v. 22.0).

Дослідження 2016 та 2017 року здійснювалось у рамках Програми забезпечення публічної безпеки та порядку у Харківській області, за підтримки Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації, Соціологічної Асоціації України (науково-дослідницького комітету з питань соціології права та девіантної поведінки) та технічної підтримки Центру Дослідження Залежностей Мічиганського Університету (надано акаунт дослідницької платформи Qualtrics).

У 2017 році анкета зазнала суттєвих змін: були додатково внесені 75 питань російськомовного варіанту п'ятифакторного опитувальника особистості (велика п'ятірка) BFI, 10 питань скороченого варіанту BFI, та прибрани деякі розділи старого варіанту анкети.

Додатковою метою було створення дослідницької панелі – бази адрес електронної пошти студентів ВНЗ м. Харкова.

У рамках підготовки дослідження 2016 та 2017 років ректорам ВНЗ м. Харкова було направлено листи від Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації, САУ та безпосередніх виконавців щодо проведення моніторингу та створення бази адрес електронної пошти студентської молоді м. Харкова з докладним описом дослідження. Ректорам ВНЗ було запропоновано створити дослідницьку панель – анонімізовану базу адрес електронної пошти студентів відповідних навчальних закладів і надалі оновлювати її щорічно. Було зазначено, що в базі повинні міститись тільки адреси електронної пошти, згруповані за роком вступу до ВНЗ без інших відомостей. Також зазначалось, що технологія Інтернет-опитування надає унікальну можливість опитати усіх студентів м. Харкова, що погодяться взяти участь у опитуванні. Було наголошено, що подібну базу ректори можуть використовувати для власних потреб.

У ході реалізації дослідження виник ряд ускладнень етичного та правового характеру, пов'язаних з методикою інтернет-опитування. А саме:

1. Ректори та відповідальні особи висловили занепокоєння тим, що невизначено режим зберігання та подальшого використання подібної бази адрес електронної пошти студентів. Найбільше занепокоєння викликає можливість багаторазового використання подібної бази з метою розповсюдження серед студентів інформації непов'язаної з дослідницькими цілями. Крім того, слід відмітити два вагомих фактора, що ускладнюють процес створення подібної панелі: недостатнє розуміння адміністрацією окремих ВНЗ вигід від створення подібної бази та відсутність у багатьох ВНЗ кваліфікованих фахівців, які спроможні здійснювати подібні дослідження у середині навчальних закладів для їх власних потреб.

2. У ході проведення дослідження «Молодь та наркотики» виявилось, що більш прийнятним шляхом проведення Інтернет-опитування для відповідальних осіб навчальних закладів є розміщення анонімного посилання на Веб-сторінці ВНЗ з орієнтацією студентів на проходження опитування подібним шляхом. У окремих випадках – проведення опитування під час навчальних занять у комп'ютерних

класах за анонімним посиланням. Це не відповідає другому завданню – створенню дослідницької панелі – але, за умови включення до інструментарію пропозиції залишити свою адресу електронної пошти, може бути одним з варіантів створення подібної дослідницької панелі (таку інформацію залишила чверть опитаних). Слід відзначити, що в такому випадку не потрібно додатково відбирати дозвіл на обробку персональних даних, оскільки цей дозвіл респондент надає відповідаючи на саме запитання.

Виконавцями дослідження було вивчено правовий режим створення та використання подібної бази даних, який регулюється Законами України «Про Інформацію» та «Про захист персональних даних», оскільки електронна поштова адреса – це інформація з обмеженим доступом (персональні дані). Відповідно до статті 11 Закону України «Про захист персональних даних», підставами виникнення права на використання персональних даних є або згода суб'єкта персональних даних на обробку його даних, або дозвіл на обробку даних розпоряднику бази даних. Таким чином, для створення подібної бази необхідно отримати письмову згоду студента на використання з науковими цілями його електронної поштової адреси, у згоді повинен бути прописаний дозвіл передавати дослідникам адресу для здійснення одноразової або багаторазової розсилки запрошень взяти участь у тому чи іншому опитуванні. Така згода може бути у індивідуалізованій формі за особистим підписом та/або у формі групової анонімізованої відомості, в якій студенти залишають свої адреси без вказування інших відомостей та особистих підписів. Для здійснення дослідження з використанням подібної бази необхідно заключити договір на її одноразове або багаторазове використання. Суб'єктами такого договору можуть бути лише юридичні особи. З одного боку – ВНЗ (у особі ректора, який підписує такий договір), з іншого боку – організація, яка виконує дослідження (в даному випадку САУ).

Грунтуючись на цьому виконавцями дослідження було розроблено низку документів, а саме: типові форми Договору на використання бази адрес електронної пошти студентів ВНЗ та Згоди на обробку електронної поштової адреси у індивідуальній та колективній формі. Було відпрацьовано юридичний супровід створення дослідницької панелі – складено договір та передано за Актом електронні поштові адреси одного з ВНЗ м. Харкова.

Активну участь у інтернет-опитуванні взяли два провідні ВНЗ Харкова. У одному анонімне посилання розповсюджувалось шляхом розсилки на адреси електронної пошти власного університетського домену. У іншому – через кураторів та старост навчальних груп. Обидва способи добре зарекомендували себе. Додатково були розіслані запрошення на індивідуальні поштові адреси студентів двох інших Харківських ВНЗ, ректори яких погодились створити базу електронних поштових адрес своїх студентів. В обох випадках відсоток відповідей (response rate) не перевищував 10% (як для анонімного, так і для персонального запрошення).

Слід зауважити, що при використанні технології паперового опитування ніяких ускладнень не виникало, ректори усіх Харківських ВНЗ надали згоду на проведення опитування. Це дозволяє зробити висновок, що з організаційної точки зору технологія паперового опитування поки залишається більш зручною. Проте, технологія інтернет-опитування безумовно є більш перспективною і потребує зусиль по її популяризації.

2. Споживання психоактивних речовин.

Загальна кількість споживачів наркотиків та психоактивних речовин, за даними моніторингу (табл. 1), а також інших досліджень і загальної наркологічної статистики в останні роки стабілізувалася. За даними 2017 року близько 24,2% (24,7% в разі веб опитування) від загальної кількості опитаних мають досвід вживання наркотиків. Більша частина з цієї групи «зизнається» в обмеженій кількості проб та не регулярному споживанні. Відсоток регулярних споживачів коливається біля 1%.

Таблиця 1.

Розподіл позитивних відповідей на питання «Чи доводилося Вам пробувати наркотики?» і об'єктивної оцінки проб будь-яких наркотиків (у %)

рік	1995	1997	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016*	2017*	2017* Web
Відповідь «Так» на пряме питання	22,0	26,6	31,4	29,8	20,2	19,1	16,5	10,7	8,3	8,5	9,0
Об'єктивно пробували**	22	33	47	41	38	25,9	27,8	25,7	25,4	24,2	24,7

*з 2016 року формулювання прямого питання «Чи доводилось Вам пробувати «смак» наркотиків?» змінено на «Чи доводилось Вам пробувати наркотики протягом останніх 12 місяців?».

**Найбільший відсоток позитивних відповідей на питання стосовно віку першої проби наркотиків, частоти споживання різних наркотиків та способів вживання наркотиків.

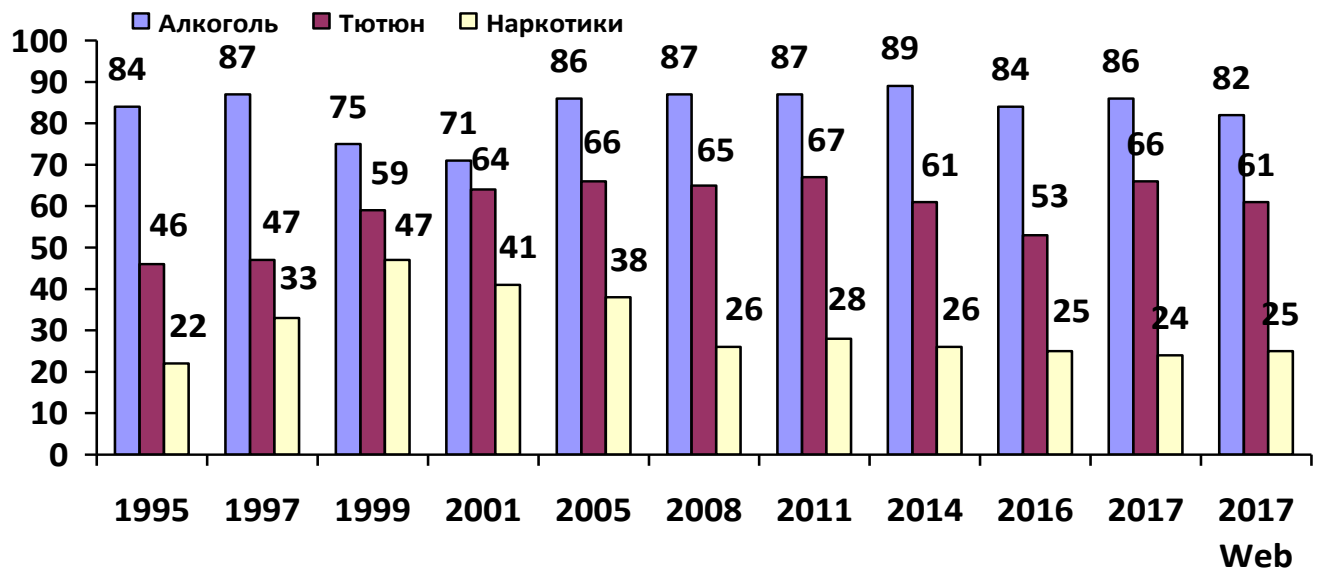

Рисунок 1. Динаміка споживання наркотиків, алкоголю та тютюну серед харківської молоді протягом життя у % (дані 1995-2017 років).

Якщо глянути на частоту проб найбільш масової адиктивної речовини – канабісу (табл. 2.), то видно, що загальна кількість споживачів препаратів коноплі, у порівнянні з 2016 роком, залишається стабільною. Але процент регулярних

споживачів канабісу збільшився до **1,2%**. Показники вживання канабісу в разі інтернет опитування суттєво вище. Серед цих респондентів постійно споживають «травичку» 2,7%, що в два більше в порівнянні з паперовим опитуванням. Також слід додати, що такий показник регулярного споживання препаратів коноплі є **найвищим** за всі роки спостереження.

Таблиця 2.

Частота проб канабісу: порівняльні дані.

рік	Пробував 1-2 рази	Пробував кілька разів	Вжив. більше 10 разів, але не регулярно	Вживаю регулярно	Всього вживали
1999	9,3	17,9	9,7	1,0	37,9
2001	9,9	19,4	8,9	1,4	39,6
2005	13,7	9,6	4,8	1,7	29,8
2008	12	8,6	3,6	1,8	26
2011	13	7,6	2,4	1,3	24,3
2014	9,6	5,0	2,3	0,3	17,2
2016	10,8	7,7	3,7	0,9	23,1
2017	11,3	6,9	3,4	1,2	22,8
2017 Web	11,8	5,5	3,8	2,7	23,8

На рисунку 2 та в таблиці 3 наводяться статистичні дані, що відображають частоту проб різних психоактивних речовин.

Вже багато років «перше місце» зі значним відривом займає **вживання препаратів коноплі**, що мають різноманітні сленгові назви.

Друге місце в списку найбільш розповсюджених серед молоді наркотиків займає **чифір** – 5,8% опитаних (**4,1%** у WEB) мають досвід його вживання, хоча більшість молодих людей наркотиком його не вважає. Свого часу «культура чифіра» прийшла з місць позбавлення волі разом із звільненням великої кількості осіб, які відбували покарання. В місцях позбавлення волі він відіграє роль доступного та практично легального психостимулятора. Тюремні традиції пустили корені і на волі, крім того вони легко розповсюджуються в молодіжному середовищі. Досить характерною особливістю вживання чифіру є те, що він виступає у більшості випадків як складова полінаркотизму чи «пошукового» наркотизму, як елемент експериментування з психоактивними речовинами. Позитивним є те, що в попередніх опитуваннях частка чифіру була трошки вище, в 1995 р. вона, наприклад, дорівнювала 14%, в 1997 р. становила рекордні 17%, а в опитуванні 2008 року вже впала до 9,4%.

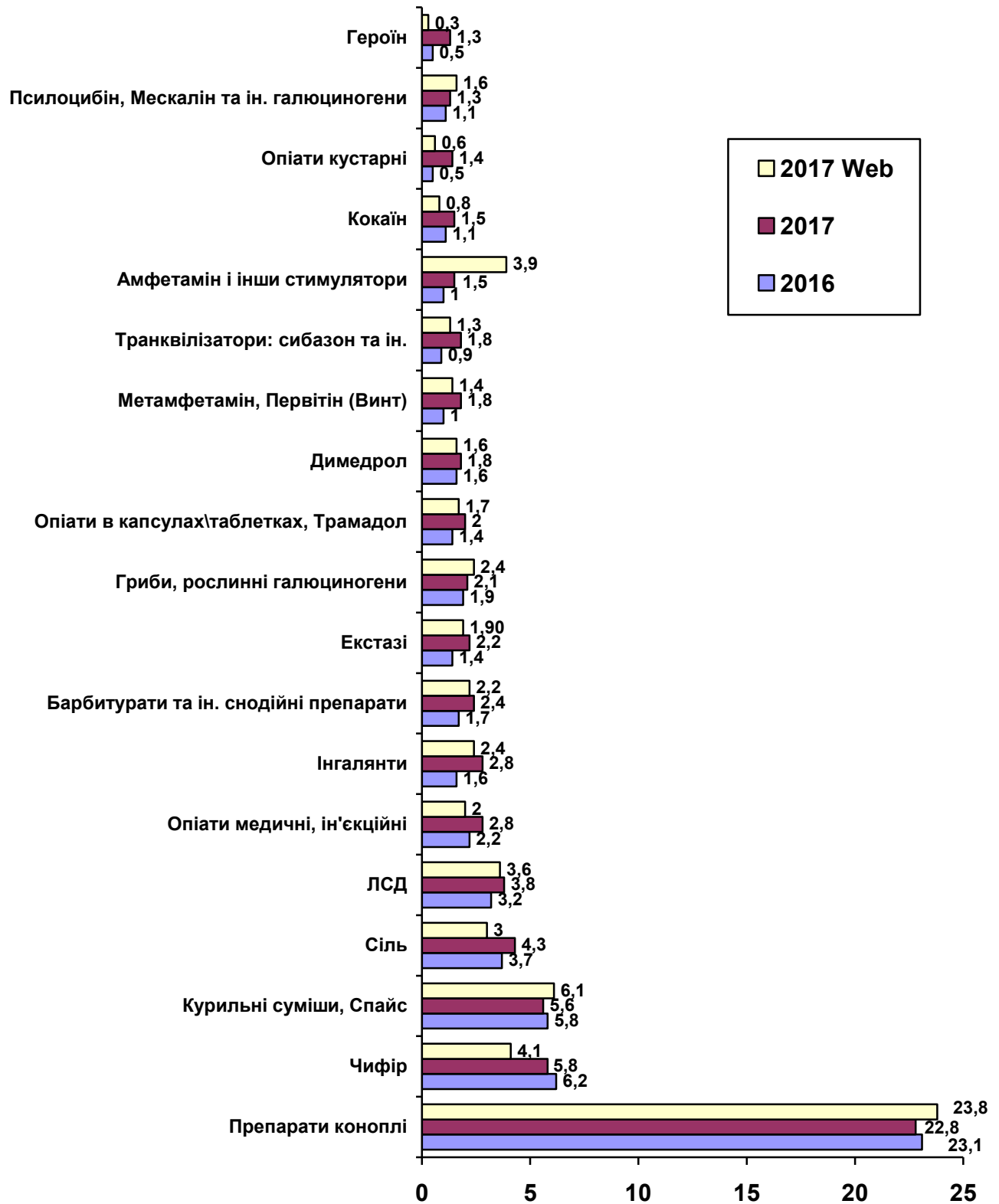

Рисунок 2. Процентний розподіл позитивних відповідей респондентів щодо вживання різних видів психоактивних речовин (хоча б раз в житті).

Таблиця 3.

Процентний розподіл відповідей респондентів на питання «До якого ступеню Ви знайомі з різними психоактивними речовинами?» (% від усіх)

	Тип опитування	Ніколи не пробував	Пробував 1-2 рази	Пробував декілька раз	понад 10 разів, але не регулярно	Вживав регулярно	Процент спроб
Препарати коноплі: маріхуана, план, анаша, гашиш, молоко та ін.	Папір	77,2	11,3	6,9	3,4	1,2	22,8
	WEB	76,2	11,8	5,5	3,8	2,7	23,8
Опіати медичні: морфін промедол, кодеїн та ін.	Папір	97,2	1,8	0,7	0,1	0,2	2,8
	WEB	98,0	1,4	0,2	0,3	0,2	2,0
Опіати в капсулах\таблетках: трамадол ...	Папір	98,0	1,1	0,4	0,3	0,2	2,0
	WEB	98,3	0,9	0,3	0,2	0,3	1,7
Опіати кустарні: черняшка, ширево, ханка, солома та ін.	Папір	98,6	0,3	0,7	0,3	0,1	1,4
	WEB	99,4	0,3	0	0,2	0,2	0,6
Героїн	Папір	98,7	0,2	0,4	0,2	0,4	1,3
	WEB	99,7	0	0	0	0,3	0,3
Кокаїн, крек	Папір	98,5	0,5	0,6	0,1	0,3	1,5
	WEB	99,2	0,3	0,2	0	0,3	0,8
Чифір	Папір	94,2	3,6	1,2	0,5	0,5	5,8
	WEB	95,9	2,8	0,5	0,3	0,5	4,1
Метамфетамін, Первітін (Винт)	Папір	98,2	0,6	0,3	0,2	0,3	1,8
	WEB	98,6	0,9	0	0,2	0,3	1,4
Амфетаміни та ін. стимулятори	Папір	98,5	0,6	0,3	0,2	0,3	1,5
	WEB	96,1	1,4	1,1	0,6	0,8	3,9
Транквілізатори: сибазон та ін.	Папір	98,2	0,7	0,5	0,4	0,2	1,8
	WEB	98,7	0,2	0,3	0,3	0,5	1,3
Барбітурати та ін. снодійні препарати	Папір	97,6	1,1	0,8	0,3	0,2	2,4
	WEB	97,8	1,4	0,2	0,3	0,3	2,2
Кетамін (каліпсол)	Папір	98,8	0,4	0,4	0,2	0,1	1,2
	WEB	99,4	0,3	0	0,2	0,2	0,6
Бутират	Папір	98,7	0,4	0,4	0,3	0,2	1,3
	WEB	99,5	0,3	0	0	0,2	0,5
Інгалянти: клей, бензин, ацетон та ін.	Папір	97,2	1,3	0,8	0,3	0,4	2,8
	WEB	97,6	1,3	0,5	0	0,6	2,4
Димедрол (не мед. вживання)	Папір	98,2	0,9	0,5	0,2	0,2	1,8
	WEB	98,4	0,6	0,6	0	0,3	1,6
ЛСД (марки, промокашки)	Папір	96,2	2,1	0,9	0,4	0,3	3,8
	WEB	96,4	1,7	0,6	0,5	0,8	3,6

Псилоцибін, Мескалін та ін.	Папір	98,7	0,4	0,5	0,1	0,2	1,3
	WEB	98,4	0,9	0,3	0	0,3	1,6
Фенциклідін	Папір	99,0	0,2	0,3	0,3	0,2	1,0
	WEB	99,4	0,5	0	0	0,2	0,6
Гриби, рослинні галюциногени	Папір	97,9	0,9	0,6	0,3	0,3	2,1
	WEB	97,6	1,4	0,5	0	0,5	2,4
Екстазі (МДМА, Е)	Папір	97,8	1,1	0,5	0,4	0,2	2,2
	WEB	98,1	0,8	0,3	0,3	0,5	1,9
Курильні суміши (мікси), Спайс	Папір	94,4	3,7	1,2	0,5	0,2	5,6
	WEB	93,9	3,8	1,3	0,5	0,6	6,1
Сіль (швидкість, легалка, солі для ванн)	Папір	95,7	1,9	1,2	0,6	0,7	4,3
	WEB	97,0	1,3	0,8	0,5	0,5	3,0
Інші наркотики	Папір	97,1	0,8	0,6	0,5	0,6	2,5
	WEB	97,8	0,5	0,6	0,2	0,9	2,2
Алкоголь (пиво, вино, водка ...)	Папір	14,3	5,8	18,9	50,5	10,5	85,7
	WEB	17,8	5,4	14,2	44,7	18,0	82,2
Тютюн, сигарети (нікотин)	Папір	33,6	19,5	17,3	14,7	14,8	66,4
	WEB	38,6	19,8	11,8	12,4	17,3	61,4
Електронні сигарети	Папір	49,3	20,7	18,7	8,7	2,6	50,7
	WEB	50,6	19,8	16,5	11,2	1,9	49,4

На третьому та четвертому місці за розповсюдженістю т.з. **дизайнерські наркотики «Спайс» - 5,6% (6,1% у WEB) та «Сіль» - 4,3%. (3,0% у WEB)**

В 2011 році до переліку психоактивних речовин було включено «курильні суміши», так звані «мікси», тепер відомі як «Спайс». Раніше вони вільно розповсюджувались серед молоді через дуже велику мережу пунктів продажу, бо не були внесені до переліку наркотичних речовин – це характерна риса категорії дизайнерських наркотиків. Напочатку 2011 року ситуація змінилась – вільну продажу цього виду наркотиків заборонили, але, подекуди він залишився у нелегальному обігу. Звертає на себе увагу те, що це третій за розповсюдженістю вид наркотиків, що споживає молодь – за результатами опитування 2017 року його пробували 5,6% молодих харків'ян. Як ми бачимо, в разі інтернет опитування вживання "Спайс" буде вищою і навіть перевищує споживання "чифира", займаючи **друге місце!**

На п'ятому місці за споживанням ЛСД - 3,8% **(3,6% у WEB)**.

Далі за ступенем розповсюдженості йдуть «традиційні» для нашого регіону наркотичні речовини – **ін'єкційні опіати**, вони являються важкодоступними для населення, їх показник в моніторингу ніколи не перевищував 1-3 відсотка. Зараз спостерігається стабілізація їх споживання. Так медичні опіати вживали 2,8% **(2,0% у WEB)** молодих харків'ян, кустарні – 1,4% **(0,6% у WEB)**, героїн вживали 1,3% опитаних **(0,3% у WEB)**.

Стимулятори стають менш поширеними серед молоді. **Амфетаміни** - 1,5% (3,9% у WEB), та **Метамфетамін (Винт)** вживали 1,8% опитаних (1,4% у WEB). **Кокаїн** (або крек) вживали 1,5% опитаної молоді (0,8% у WEB).

Процент молодих людей, які пробували **Екстазі** суттєво не змінився, і становить 2,2% (1,9% у WEB). Екстазі – типовий молодіжний, «клубний» наркотик – в Харкові не отримав широкого розповсюдження, ймовірно, через велику ціну, труднощі і ризики контрабанди. Хоча з кінця 90-х рр. він стабільно фіксується в опитуваннях, у 1999 р. процент його спроб становив 4%, у 2008 році зріс до 4,3%.

Процент молодих людей, які пробували «**Гриби**» – галюциногени місцевого походження, трохи збільшився до 2,1% (2,4% у WEB). Вживання цього типу наркотиків теж можна віднести до так званої «клубної субкультури». Збільшилось вживання **інгалянтів** - 2,8% (2,4% у WEB) та немедичне вживання **Димедролу** - 1,8% (1,6% у WEB).

Збільшилось і вживання **Барбітуратів** та ін. снодійних препаратів - 2,4% (2,2% у WEB) та **транквілізаторів** - 1,8% (1,3% у WEB). Вживання наркотичного препарату «бутират», збільшилось вдвічі, його вживали 1,3% (0,5% у WEB) респондентів (у 2016 р. 0,5%).

Інші наркотики, не зазначені в списку, вживали 2,5% (2,2% у WEB) опитаних.

Як ми бачимо, результати паперового та інтернет опитування де в чому істотно різняться (вживання спайсу, амфетаміну та деяких інших речовин). Однак, за більшістю позицій результати, приблизно, однакові, як це видно на рисунку 2.

Дані про динаміку споживання різних психоактивних речовин наведені у таблиці 4, а регулярного споживання – у таблиці 5. Загальне спостереження дозволяє зробити висновок – протягом останніх років загальне споживання наркотичних речовин серед молоді зменшується та стабілізується. До 2008 року ми фіксували постійне зростання частки регулярних споживачів препаратів коноплі, і лише у спостереженні 2014 та 2016 рр. їх кількість значно зменшилась (табл. 5), але в 2017 році знову збільшилася. У 2017 році зросла кількість регулярних споживачів, практично, всіх наркотиків, а ось кількість регулярних споживачів алкоголю і тютюну залишилася на приблизно торічному рівні.

Таблиця 4.

Процент молоді, що вживали різні психоактивні речовини (загальний процент спроб) Динаміка за 1999 – 2017 рр.

Загальний процент спроб	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web
Препарати коноплі: маріхуана, план, анаша, гашиш, молоко та ін.	37,5	36,6	29,8	25,9	24,3	17,2	23,1	22,8	23,8
Опіати медичні: морфін, промедол, кодеїн та ін.	1,4	1,5	1,4	2,2	2	1,8	2,2	2,8	2,0

Опіати в капсулах\таблетках: трамадол та ін.	–	4,5	4,4	6,7	3,7	1,9	1,4	2,0	1,7
Опіати кустарні: черняшка, ширево, ханка, солома та ін.	1,2	1,2	0,7	1,2	0,8	0,8	0,5	1,4	0,6
Героїн	0,7	0,3	0,3	1,2	0,5	0,8	0,5	1,3	0,3
Кокаїн, крек	1,2	0,6	1,2	1,6	1,2	1,2	1,1	1,5	0,8
Чифір	16,5	8,1	9,6	9,4	8,3	7,4	6,2	5,8	4,1
Метамфетамін, Первітін (Винт)	1	0,9	0,9	2,1	1,2	1,1	1	1,8	1,4
Амфетаміни та ін. стимулятори	0,9	0,5	1,2	2,8	1,5	1,8	1	1,5	3,9
Ефект, Колдакт та ін.	–	0,5	2	4,2	0,3	0,9	–	–	–
Ефедрон (мулька, джеф)	0,8	0,3	0,2	0,8	0,5	0,5	–	–	–
Транквілізатори: сибазон та ін.	2,9	0,9	1,1	0,9	1,3	1,4	0,9	1,8	1,3
Барбітурати та ін. снодійні препарати	1,1	0,3	0,1	1,4	0,8	0,7	1,7	2,4	2,2
Кетамін (каліпсол)	0,9	0,2	0,7	0,9	1,1	0,9	0,3	1,2	0,6
Бутират	–	0,2	0,3	1	1,7	1,1	0,5	1,3	0,5
Інгалянти (клей, бензин, ацетон та ін.)	5,7	2,7	2,5	3,2	3,2	3,2	1,6	2,8	2,4
Димедрол (не мед. вживання)	17,7	7,2	6,2	6,8	4,1	2,3	1,6	1,8	1,6
Циклодол	0,5	0,6	0,1	–	–	–	–	–	–
Тарен	–	4,2	2	2,8	0,9	0,8	–	–	–
ЛСД (марки, промокашки)	1,7	0,9	0,8	2,3	1,3	2,2	3,2	3,8	3,6
Псилоцибін, Мескалін та ін.	–	–*	–*	0,8	0,3	0,8	1,1	1,3	1,6
Фенциклідін	–	0,2	0,1	0,7	0,4	0,7	0,3	1,0	0,6
Гриби, рослинні галюциногени	–	0,9	2,1	4,3	2,1	1,4	1,9	2,1	2,4
Екстазі (МДМА, Е)	3,8	1,2	1,8	4,3	2,5	1,6	1,4	2,2	1,9
Курильні суміши (мікси), Спайс	–	–	–	–	13,3	7,9	5,8	5,6	6,1
Сіль (швидкість, легалка, солі для ванн)	–	–	–	–	–	–	3,7	4,3	3,0
Інші наркотики	4,4	2,3	2,9	6,4	2,3	2,8	1,8	2,5	2,2
Алкоголь (пиво, вино, водка ...)	–	71,3	86,3	87	86,8	89,3	84,4	85,7	82,2
Тютюн, сигарети (нікотин)	59,2	64,3	66,4	64,8	66,8	61,5	53,3	66,4	61,4
Електронні сигарети	–	–	–	–	–	–	45,5	50,7	49,4

«–» – показник не вимірювався

«–*» – у 2001 та 2005 роках показник був об'єднаний з показником «ЛСД»

Таблиця 5.

Процент молоді, що вживали різні психоактивні речовини РЕГУЛЯРНО
Динаміка за 1999 – 2017 рр.

Процент регулярних споживачів	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	Web
Препарати коноплі: маріхуана, план, анаша, гашиш, молоко та ін.	1	1,2	1,7	1,8	1,3	0,3	0,9	1,2	2,7
Опіати медичні: морфін, промедол, кодеїн та ін.	0	0	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2
Опіати в капсулах\таблетках: трамадол та ін.	–	0	0,4	0,3	0,3	0,1	0	0,2	0,3
Опіати кустарні: черняшка, ширево, ханка, солома та ін.	0	0	0,1	0,3	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2
Героїн	0	0	0	0,2	0	0,2	0,1	0,4	0,3
Кокаїн, крек	0,1	0	0	0,3	0,1	0	0,1	0,3	0,3
Чифір	0,6	0,2	0,5	0,7	0,4	0,1	0,5	0,5	0,5
Метамфетамін, Первітін (Винт)	0,1	0	0,1	0,4	0,2	0,1	0	0,3	0,3
Амфетаміни та ін. стимулятори	0	0	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,3	0,8
Ефект, Колдакт та ін.	–	0	0,1	0,4	0,1	0,1	–	–	–
Ефедрон (мулька, джеф)	0	0	0	0,2	0,1	0,1	–	–	–
Транквілізатори: сибазон та ін.	0,1	0	0	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,5
Барбітурати та ін. снодійні препарати	0	0,1	0	0	0,1	0,2	0,1	0,2	0,3
Кетамін (каліпсол)	0	0	0	0,1	0,2	0,1	0	0,1	0,2
Бутират	–	0	0	0	0,2	0,2	0	0,2	0,2
Інгалянти (клей, бензин, ацетон та ін.)	0,1	0,1	0,1	0,3	0,3	0,7	0,1	0,4	0,6
Димедрол (не мед. вживання)	0,3	–	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,3
Циклодол	0	0	0	–	–	–	–	–	–
Тарен	–	0	0	0,1	0,2	0,2	–	–	–
ЛСД (марки, промокашки)	0	0	0,1	0	0,1	0,2	0,2	0,3	0,8
Псилоцибін, Мескалін та ін.	–	–*	–*	0,1	0,1	0,2	0	0,2	0,3
Фенциклідін	–	0	0	0,3	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2
Гриби, рослинні галюциногени	–	0,3	0,3	0,6	0,4	0,4	0,2	0,3	0,5
Екстазі (МДМА, Е)	0,1	0	0,1	0,3	0,1	0,5	0,2	0,2	0,5
Курильні суміші (мікси),	–	–	–	–	0,7	0,5	0,1	0,2	0,6

Спайс									
Сіль (швидкість, легалка, солі для ванн)	–	–	–	–	–	–	0,3	0,7	0,5
Інші наркотики	0,4	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,4	0,6	0,9
Алкоголь (пиво, вино, водка ...)	–	10,0	9,9	12,2	7,5	7,5	10,5	10,5	18,0
Тютюн, сигарети (нікотин)	–	26,0	26,4	24,7	19,3	11,2	14,7	14,8	17,3
Електронні сигарети	–	–	–	–	–	–	3,1	2,6	1,9

«—» – показник не вимірювався

«—*» – у 2001 та 2005 роках показник був об'єднаний з показником «ЛСД»

Щодо споживання опіатів – воно залишається відносно стабільним, як епізодичне так і регулярне. Ми відмічаємо незначні коливання, слід відмітити що до 2005 року у молодіжному середовищі регулярні споживачі опіатів не фіксувались взагалі.

Щодо споживання стимуляторів – споживання чифіру зменшується (епізодичне), споживання кокаїну збільшується як і споживання первітину та амфетамінів. Споживання препаратів, кустарно виготовлених з лікарських засобів Ефект, Колдакт та ін., досягло максимуму у 2008 році, пішло на спад, і зараз цей показник виключено з списку препаратів.

Споживання Екстазі, як епізодичне так і регулярне, досягло максимуму у 2008 році, і тепер знижується. Кількість постійних споживачів Екстазі у 2017 році знизилась до– 0,2%.

Споживання седадивно-снодійних та анксиолітичних засобів трохи збільшилось (це стосується транквілізаторів, барбітуратів та кетаміну)

У порівнянні з попереднім роком споживання інгалянтів має тенденцію до зростання.

Відносно регулярних споживачів (табл. 5) - якщо у 1999 р. ми фіксували регулярних споживачів по 8 позиціях списку адиктивних речовин, у 2001 р. – по 5, то у 2005 р. – по 13 позиціях, у 2008 р. – по 20 позиціях, у 2011 р., - 23, у 2014 - вже по 24, у 2016 року на 21 позиції, а у 2017 року вже 26 позиції запропонованого респондентам списку наркотиків

Можливо виділити **три головних спостереження** відносно динаміки споживання наркотиків:

1. ми фіксуємо **стабілізацію споживання наркотиків;**
2. на фоні загальної стабілізації споживання наркотиків відбувається **внутрішня трансформація**, яка проявляється у збільшенні споживання одних речовин і зменшенні інших. Зростає споживання дизайнерських стимуляторів, а також транквілізаторів, снодійних засобів та інгалянтів та стимуляторів;
3. **зросло число регулярних споживачів наркотиків, практично, по всіх позиціях із запропонованого списку.** Подібний висновок підтверджують і дані Веб-опитування.

Додатковими показниками, що характеризують споживання психоактивних речовин харківською молоддю є шляхи, які використовували для цього.

На питання «Якщо у Вашому присутності вживалися наркотики, то яким шляхом?» (рис. 3) 36,9% (26,5 WEB) опитаних відповіли що це було куріння, 10,8% (8,4 WEB) респондентів вживали таблетки та капсули всередину, 7,7% (7,2 у WEB) опитаних робили інтраназальні інгаляції, тобто нюхали порошок, 4,5% (3,3 WEB) – робили інгаляції випарень токсичних речовин (вдихали хімічні препарати) і 1,8% (0,8 WEB) робили ін'єкції у вену.

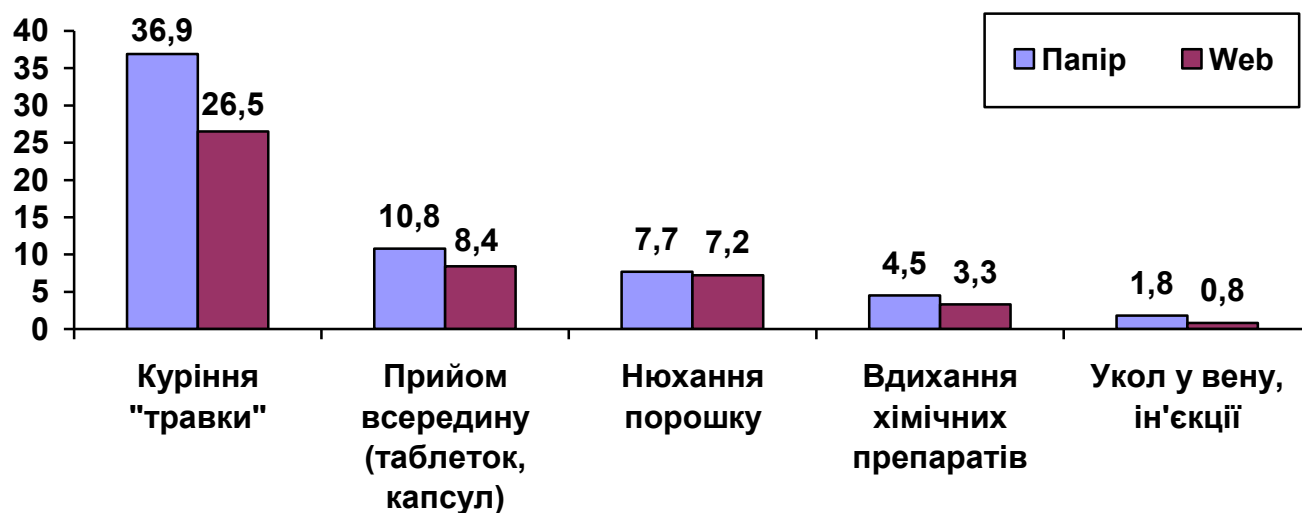

Рисунок 3. Процентний розподіл відповідей респондентів на питання «Якщо у Вашому присутності вживалися наркотики, то яким шляхом?».

Що ж стосується **споживання алкоголю** – його зараз вживає 85,7% (82,2 у WEB) молодих харків'ян (табл. 6.), за останні роки загальна кількість споживачів алкоголю практично не змінювалась. Відбулося структурне збільшення частки тих, хто вживає алкоголь регулярно – з 7,5% у 2014 році до 10,5% у 2017 році. (18,0 у WEB)

Деяко змінилася і **структура споживаних молоддю спиртних напоїв** (табл. 7). Звертає на себе увагу те, що зростання у 1999 та 2008 роках та зменшення у 2011 та 2014 роках споживання пива та міцних спиртних напоїв відбувались разом. Цю тенденцію підтримувало і споживання слабоалкогольних коктейлів. Але у 2017 році тенденція змінилась – **суттєво зросло споживання сухого вина та слабоалкогольних коктейлів. Споживання молоддю міцних спиртних напоїв та пива у 2017 році зменшилось.** За даними Веб-опитування ми спостерігаємо низькі показники по всіх позиціях.

Таблиця 6.
Частота вживання алкоголю в 2001, 2005, 2008, 2011, 2014, 2016 і 2017р. (% від усіх)

рік	Пробував 1-2 рази	Пробував кілька разів	Вживав більш 10 разів, але не регулярно	Вживаю регулярно	Пробували всього
2001	1,4	11,9	48,0	10,0	71,3
2005	7,6	18,8	50,0	9,9	86,3
2008	8,8	18,8	47,2	12,2	87
2011	6,8	18,8	53,7	7,5	86,8
2014	7,0	23,4	51,4	7,5	89,3
2016	4,9	20	49	10,5	84,4
2017	5,8	18,9	50,5	10,5	85,7
2017 Web	5,4	14,2	44,7	18,0	82,2

Таблиця 7.
Структура споживання спиртних напоїв харківською молоддю в 1999, 2005, 2008, 2011, 2014, 2016 і 2017рр. (усереднені показники за тиждень в мілілітрах)

рік	1999	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web
Пиво	1842	860	1405	800	480	685	565	385
Вино сухе, шампанське	60	66	74	87	52	97	123	65
Вино міцне	57	31	22	31	13	59	51	27
Горілка, коньяк, самогон	176	86	107	80	51	116	73	36
Слабоалкогольні коктейлі	–	172	290	192	145	122	155	109

Дані про тютюнопаління містить таблиця 8.

Таблиця 8.
Процент харківської молоді, що курили тютюн.
(порівняльні дані за 1999, 2001, 2005, 2008, 2011, 2014, 2016 і 2017 рр. у %)

рік	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web
Всього курили	59,2	64,3	66,4	64,8	66,8	61,5	53,3	66,4	61,4
Регулярно курить	–	26,0	26,4	24,7	19,3	11,2	14,7	14,8	17,3

Як видно з таблиці 8 тютюнопаління залишається досить розповсюдженою і, на жаль, стабільною у кількісному вираженні формою адиктивної поведінки. Якщо порівнювати загальну ситуацію з попередніми роками, то ми спостерігаємо незначні коливання кількості споживачів тютюнових виробів, так у 1999 р. курило 59,2% молодих харків'ян, у 2001 р. – 64,3%, в 2005 р. – 66,4%, у 2008 р. – 64,8%, у 2011 р. – 66,8%, у 2014 р. – 61,5%, у 2016 р. – 53,3%. У 2017 знову відмічається зростання – до 66,4%. Кількість регулярних споживачів тютюну серед молоді (після зниження до 11,2% у 2014 році) у 2017 році збільшилась до 14,8% а в разі веб опитування навіть до 17,3%.

У 2016 році введено новий показник у список психоактивних речовин – **електронні сигарети**. Дані про куріння електронних сигарет містить таблиця 8.1.

Таблиця 8.1.

Процент харківської молоді, що курили електронні сигарети

рік	2016	2017	2017 Web
Всього курили	45,5	50,7	49,4
Регулярно курить	3,1	2,6	1,9

Кількість «вейперів» у порівнянні з 2016 р. зросла. Майже половина опитаних зізналися в досвіді використання електронних сигарет. Однак кількість постійних споживачів в поточному році зменшилася. Молодь продовжує надавати перевагу традиційнім сигаретам, електронні не користуються поки особливою популярністю. Багато хто пробує їх «заради інтересу», але не переходить на постійне вживання.

3. Скоєння правопорушень.

Респондентам також були поставлені питання про випадки скоєння правопорушень в стані алкогольного і наркотичного сп'яніння та з метою дістати гроші на наркотики (табл. 9).

Таблиця 9.

Процентний розподіл позитивних відповідей на питання «Чи скоювали Ви коли-небудь правопорушення в стані алкогольного сп'яніння? ... наркотичного сп'яніння? ... з метою дістати гроші на наркотики? (будь які правопорушення в т.ч. хуліганство)» (% від усіх)

скоювали правопорушення	2014 р.	2016 р.	2017 р.	Web
в стані <u>алкогольного</u> сп'яніння	13,6	14,8	12,8	11,2
в стані <u>наркотичного</u> сп'яніння	1,1	1,5	1,3	0,7
з метою <u>дістати гроші на наркотики</u>	0,5	0,3	0,8	0,9

За даними опитування 12,8% молодих людей зізнались в тому, що скоювали правопорушення в стані алкогольного сп'яніння, 1,3% - в стані наркотичного сп'яніння, і лише 0,8% респондентів визнали, що скоювали правопорушення з метою отримання грошей на наркотики.

У порівнянні з 2016 роком ми спостерігаємо незначне зменшення кримінальної активності молоді пов'язаної з вживанням наркотиків та алкоголю. Але взагалі той факт що 12,8% молодих осіб скоювали правопорушення в стані алкогольного сп'яніння свідчить про достатньо високий рівень розповсюдженості таких випадків серед найбільш благополучної частини молоді – учнівської молоді. Також звертає на себе увагу зростання кількості молодих людей, які вчинили правопорушення з метою добути гроші на наркотики, особливо це видно за результатами веб опитування.

4. Контакти з суб'єктами нелегального обігу наркотиків.

Контакти із наркодилерами є вагомим показником, що відображає кількість групи споживачів наркотиків. Всього з продавцями наркотиків зустрічались **21%** респондентів (**18,1%** в разі Веб опитування), тоді як в 2001 р. – 31,4%; в 2005 р. – 22% , в 2008 р. – 24,5%, 2011р. – 22,4% у 2014р. - 13,1%. а у 2016 - 19,2% Можна говорити про суттєве зменшення контактів молоді з суб'єктами нелегального обігу наркотиків в період з 2001 по 2011 роки. У 2017 році спостерігається певне **збільшення контактів з продавцями наркотиків (на 1,8%)**, що може свідчити про порушення стабілізації наркоситуації в середовищі учнівської молоді, та потребує подальшого вивчення.

Якщо говорити про ініціативу цих зустрічей (табл. 10), то домінує позиція випадкової зустрічі (57,9%), що сама по собі приховує інші обставини події; друге місце займає ініціатива друзів (26,6%). Така картина практично не відрізняється від тенденції розподілів попередніх років. Результати веб опитування в цьому випадку дуже сильно відрізняються від традиційного, що потребує додаткового вивчення.

Таблиця 10.

Процентний розподіл відповідей на питання «Якщо Ви зустрічались із продавцями наркотиків, то від кого була ініціатива?» (% від тих, хто відповів)

	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web
Всього зустрічались з продавцями наркотиків	33,3	31,4	22	24,5	22,4	13,1	19,2	21	18,1
Якщо Ви зустрічались із продавцями наркотиків, то від кого була ініціатива?									
Від мене	7,1	13,1	6,0	10,1	6,5	11,8	9,5	7,4	16,5
Від продавця	8,2	6,8	11,6	11,9	9,8	15,1	8,0	8,1	9,7
Від моїх друзів, знайомих	23,8	17,1	23,7	32,8	30,4	27,0	25,6	26,6	27,2
Це була випадкова зустріч	32,1	31,7	35,5	45,1	53,3	46,1	56,9	57,9	63,1

Питання про місця зустрічі та соціально-етнічну приналежність продавців наркотиків були відсутні в паперовому варіанті анкети за 2017 рік, для порівняння використано дані веб опитування.

Більшість зустрічей з продавцями наркотиків відбувається на вулиці, у дворі, в під'їзді – 7,7%; в компанії та у друзів вдома зустрічались із продавцями наркотиків – 4,5% респондентів. Далі за частотою слідує зустрічі на «точці» у «бариги» – 2,1% («точка» – це жаргонна назва місця, де наркоторговець продає наркотики). Рідше зустрічаються молоді харків'яни з наркоторговцями в навчальному закладі – 1,4%. та у випадково обумовленому місці, на т.зв. «стрілці» – 1,8%. У порівнянні з попереднім дослідженням зменшився відсоток зустрічей з продавцями наркотиків в гуртожитку – з 2,5% у 2016 до 1,8% у 2017 році.

Крім цього, нами була виявлена деяка трансформація соціально-етнічної приналежності суб'єктів нелегального обігу наркотиків (табл. 11).

У порівнянні з даними 2016 р., спостерігається впевнене зменшення кількості наркоторговців, які зустрічались з молоддю., проте у 2017 році значно збільшилась кількість таких зустрічей серед місцевих жителів – з 6,4% у 2016 до 9,1% у 2017 році. А ось кількість продавців з числа «своїх» (друзів, близьких знайомих і т.д.) значно зменшилася, майже в 2 рази!

Таблиця 11.

Розподіл відповідей на питання «Хто виступав у ролі продавця?» (% від усіх)

	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017* Web
Місцеві жителі	21,0	18,3	22,7	8,2	13,5	6,8	6,4	9,1
«Свої», друзі, знайомі	20,1	22,7	7,2	14,3	7,6	4,9	11,8	6,6
Цигани	11,2	5,0	3,8	3,5	3,2	2,2	3,4	1,7
Вихідці із кавказького регіону	2,7	3,2	3,0	2,6	2,3	1,8	2,5	1,5
Африканці	2,2	1,4	1,6	1,6	1,7	0,8	1,3	0,9
Вихідці із Середньої Азії	1,4	2,7	1,5	1,4	2,1	0,6	0,9	0,6
Інші	7,8	9,2	9,1	5,6	4,9	3,2	1,1	1,7

* Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб опитування.

5. Вживання наркотиків у соціальному оточенні респондентів.

У нашому дослідженні найближче соціальне оточення епізодичних і регулярних споживачів адиктивних речовин це т.зв. «ближнє коло», це родичі наркомана, його близькі друзі, а також особи, що утягуються в ситуації споживання адиктивних речовин, що мають зустрічі з розповсюджувачами наркотиків, але не вживають їх. За даними моніторингу відбувається збільшення кількості споживачів наркотиків у «ближньому колі» респондентів (табл. 12). Загалом, у порівнянні з 2016 роком, **відбулось збільшення вживання наркотиків у соціальному оточенні респондентів**. Але в цілому цей показник залишається доволі стабільним. Процент осіб, що мають споживачів наркотиків серед близьких людей зріс на 2,4% (до 15,7%); процент осіб, які контактували з людиною, що вживає наркотики зріс на 5% (до 56,3%); процент осіб, які бачили людину у стані наркотичного сп'яніння зріс незначно – на 0,5% (до 67,0%).

Практично однаковий відсоток опитаних (у порівнянні з даними веб опитування) знайомі з наркоманами особисто і бачили людей в наркотичному стані. Цедозволяє припустити більш тісний взаємозв'язок цих респондентів зі своїм оточенням, що вживає наркотики.

Вживання наркотиків іншими в присутності респондента звичайно є чинником, що провокує перші проби (табл. 13). Залучення до вживання наркотиків по нашим даним відбувається головним чином через тиск із боку групи друзів, однокласників або «випадкових зустрічних». З 1999-2001 рр., коли відсоток респондентів, яким надавались пропозиції приєднатись (показник тиску групи на індивіда) досягав 62%, спостерігається зменшення групового тиску. У 2017 році цей показник склав 29,2%.

Таблиця 12.

Вживання наркотиків у соціальному оточенні респондентів
(% від тих, хто відповів)

	1995	1997	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	Web
Є споживач наркотиків серед близьких людей	28,3	32,8	26,2	28,0	17,2	13,9	14,2	10,1	13,3	15,7	18,8
Знайомі з людиною, що вживає наркотики	59,1	62,1	68,7	68,5	54,6	55	53,2	46,7	51,3	56,3	57,3
Бачили людину в стані наркотичного сп'яніння	64,8	73,3	78,9	79,4	72,2	69,7	72,1	60,7	66,5	67,0	57,9

Таблиця 13.

Вживання наркотиків у присутності респондента

	1995	1997	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	Web
(% від тих, хто відповів)											
Потрапляли у ситуацію, коли у їх присутності вживали наркотики	52,3	54,0	55,7	51,6	43,5	37,7	37,6	27,7	33,4	36,5	33,1
Це було один раз	24,4	26,0	22,2	24,6	26,7	28,3	30,9	41,9	30,4	32,1	27,0
Це було декілька разів	58,0	52,4	55,8	51,2	57,5	54,2	57,8	46,0	54,8	54,6	55,3
Це було багато разів	17,6	21,6	22,0	24,2	15,9	17,5	11,3	12,1	13,8	13,2	17,6
Їм пропонували приєднатись	42,5	51,4	62,1	62,0	48,8	51,2	44,7	31,6	27,1	29,2	21,9
Вживання у присутності респондента відбувалось шляхом ...(% відусіх)											
Вдихання хімічних препаратів	5,6	10,2	11,7	16,3	12,3	10,3	7,9	6,0	3,8	4,5	3,3
Прийом всередину (пігулок)	17,2	18,8	16,5	21,7	17,7	18,2	14,1	10,4	9,6	10,8	8,4
Куріння «травки»	56,3	68,6	67,9	41,1	49,8	44,2	45,9	37,0	33,5	36,9	26,5
Укол у вену, ін'єкції	10,0	7,8	6,4	6,0	4,7	4,2	1,9	2,4	1,4	1,8	0,8
Нюхання порошку	–	–	3,1	1,9	4,1	5,4	5,6	4,8	6,3	7,7	7,2
Інше	–	–	–	5,9	3,3	4,4	4,2	4,6	0,3	0,9	1,2

Змінюється і структура способів вживання (так, як її бачать респонденти). Позитивним моментом тут є **постійне скорочення частки респондентів, які «своїми очима» бачили вживання наркотиків практично усіма шляхами, за**

виключенням «нюхання порошку» (частка тих, хто бачив як вживають наркотики вдихаючи їх через ніс, повільно зростає).

З урахуванням такої динаміки можна зробити припущення про те, що збільшення кількості контактів з іншими, що вживають наркотичні речовини, особливо тих, хто бачив людину у стані наркотичного сп'яніння, пов'язане, між іншим, з покращанням обізнаності молодих людей про основні ознаки стану наркотичного сп'яніння і здатності ідентифікувати таку людину серед інших.

6. Суб'єктивна оцінка доступності наркотиків та гостроти наркотичних і алкогольних проблем.

Регулярно протягом моніторингу респондентам ставили питання: «Наскільки важко (чи легко) молодій людині «дістати» наркотики, психоактивні речовини в Харкові?» В таблиці 14 наводяться результати усіх опитувань.

Перше, що привертає увагу: протягом всіх років спостереження молодь в цілому схиляється до того, що **наркотики в Харкові дістати скоріше легко, ніж важко**. Правда, значний відсоток респондентів традиційно ухиляється від прямих відповідей, що характерно для тих молодих людей, які знаходяться за межами наркотичної субкультури. Аналогічні результати спостерігаються і в разі веб опитування, що підтверджується і значенням індексу доступності наркотиків.

Цей показник пов'язаний з головними показниками розповсюдженості нелегальних наркотиків, оскільки, чим більше у вибірці споживачів наркотиків, тим вище індекс доступності. Індекс, значення якого наведені в нижньому рядку таблиці 14, може коливатися від -1 до $+1$, де крайні значення відповідно означають: «важко» і «легко». В цілому індекс доступності стабілізувався після значного підвищення у 2001 році, і це являється опосередкованим свідченням трансформації процесів розповсюдження споживання наркотиків у молодіжному середовищі.

Таблиця 14.

Розподіл відповідей на питання: «Наскільки важко (чи легко) молодій людині «дістати» наркотики, психоактивні речовини в м. Харкові?»

(індекс доступності коливається від «-1» – важко, до «+1» – легко)

	1995	1997	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	Web
Важко	3,2	1,8	1,3	4,6	4,0	4,1	1,7	5,2	2,1	2,3	2,0
Скоріше важко	8,7	5,2	4,3	4,1	6,9	5	5	7,3	5,9	6,2	5,6
Затрудняюся відповісти	45,4	40,0	40,5	29,3	47,4	40,3	46,6	55,5	47,4	42,8	47,1
Скоріше легко	24,6	32,4	34,9	34,5	28,9	32,2	31	29,1	28,8	32,9	29,2
Легко	18,2	20,5	19,0	27,5	12,7	18,3	15,7	10,1	15,1	15,8	16,2
Індекс доступності	0,23	0,33	0,33	0,38	0,21	0,28	0,27	0,12	0,24	0,26	0,25

За останні роки істотно змінився ступінь суб'єктивної оцінки гостроти алкогольних і наркотичних проблем (рис. 4). Для фіксації цього показника ми використали шкалу, що становить континуум із п'яти позицій від оцінки проблеми як абсолютно несерйозної до її оцінки як дуже серйозної. Ми присвоїли кожній з позицій числове значення: «Дуже серйозна» – 1, «Скоріше серйозна, ніж ні» – 0,5, «Затрудняюсь відповісти» – 0, «Скоріше несерйозна» – -0,5, «Абсолютно несерйозна» – -1. На рисунку 3 наведена динаміка індексної оцінки гостроти проблеми відносно двох класів адиктивних речовин – наркотиків та спиртних напоїв.

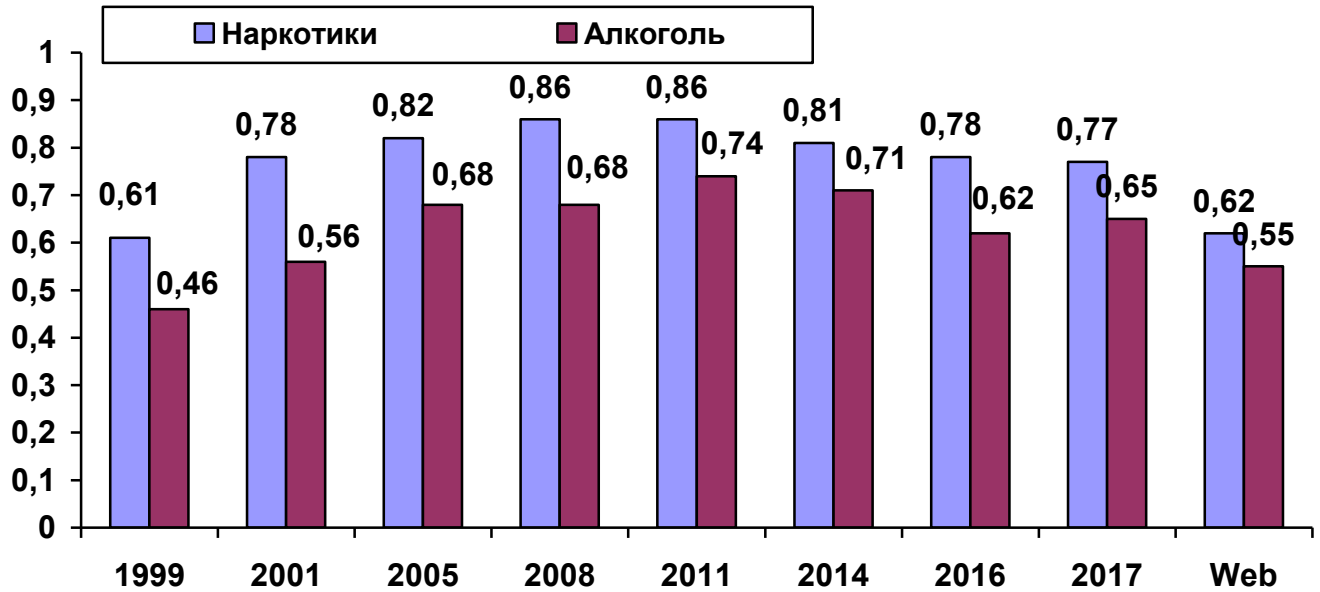

Рисунок 4. Динаміка індексної оцінки гостроти алкогольних і наркотичних проблем (Індекс, може коливатися від -1 до $+1$).

За останні роки ми спостерігаємо незначне зніження суб'єктивної оцінки гостроти обох проблем, причому проблема наркоманії оцінюється як більш серйозна, ніж проблема алкоголізму, не дивлячись на його несумірно більші масштаби розповсюдження. Це цілком пояснюється тим фактом, що стосовно алкоголю не існує правових обмежень, його вживання культурально обумовлено великою кількістю питних звичаїв і традицій, що існують протягом століть.

Що ж стосується наркотиків, то тут, навпаки, ніяких культурально обумовлених та усталених механізмів їх вживання не існує, це явище порівняно нове. Відповідно, на відносно нову та значно більш латентну небезпеку суспільство і реагує більш сильними побоюваннями. Необхідно також відмітити, що негативні соціальні наслідки вживання наркотиків значно більш помітні, ніж наслідки вживання алкоголю, і за часом наступають значно швидше, ніж при вживанні алкоголю. Зазначена тенденція особливо яскраво демонструє себе в разі інтернет респондентів, які оцінюють серйозність обох проблем набагато нижче.

7. Ставлення молоді до споживачів наркотиків.

У ході моніторингу ми вивчили суб'єктивне ставлення до споживачів наркотиків, яке, на нашу думку, якісно характеризує включеність в систему соціальних зв'язків зі споживачами наркотиків.

Шкала Богардуса, що містить відповіді на питання: «В якій якості Ви згодні прийняти людей, що вживають наркотики?», характеризує величину соціальної дистанції по відношенню до соціальної групи наркоманів. В даному випадку її можна інтерпретувати як проєктивне прийняття чи неприйняття наркомана в певному соціальному статусі, значимому для респондента.

Помітна наступна закономірність – молоді харків'яни формують тенденцію до **зменшення** соціальної дистанції з наркоманами. Особливо це стосується респондентів Веб опитування (табл. 15).

Таблиця 15.

Результати оцінки толерантності до наркоманів за шкалою Богардуса (% відтих, хто відповів на питання: «В якій якості Ви згодні прийняти людей, що вживають наркотики?»)

	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	Web
Як членів сім'ї	1,63	3,6	1,6	2,4	1,8	2,7	2,7	3,6	3,2
Як близьких друзів, сусідів	5,3	3,7	3,7	3,5	1,7	1,6	2,8	3,3	4,6
Як членів трудового колективу	4,89	3,6	2,7	2,6	1,8	1,7	3,3	4,4	6,8
Як жителів мікрорайону	10,39	8,4	5,7	4,2	2,7	0,8	1,8	1,3	1,4
Як жителів міста	10,18	4,3	6,1	5,8	5,0	5,2	7,5	7,6	7,4
Як громадян України	9,78	6,5	7,3	6,5	6,4	6,2	5,4	8,2	8,4
Не хотів би, щоб наркомани були в країні	57,84	69,9	72,8	75	80,7	81,7	74,7	71,7	68,2
Індекс соціальної дистанції	6,01	6,05	6,24	6,27	6,49	6,5	6,3	6,18	6,04

Серед опитаних в цьому році відсоток готових прийняти наркоманів на більш «близькій» соціальній дистанції вище, ніж в 2016 році, і практично в усіх попередніх опитуваннях. **Індекс соціальної дистанції протягом декількох років поступово знижується** (чим вищий індекс – тим менша толерантність до споживачів наркотиків). Із таблиці ми бачимо, що відсоток молодих людей, готових прийняти наркомана на «близькій» соціальній дистанції коливається, але є потроху зростає. Це, очевидно, пояснюється тим, що відсоток молодих людей, котрі мають членів сімей, близьких друзів, сусідів, які вживають наркотики, зростає.

І, нарешті, яким чином ступінь толерантності до споживачів наркотиків відображається на поведінці стосовно них, наведено в таблиці 16. З цієї таблиці видно, що молоді харків'яни, в основному, прагнуть обмежити контакти зі споживачами наркотиків, спілкуються з ними з неохотою. Однак значно збільшився відсоток тих, хто поводить з наркоманами так само, як і з усіма

іншими, звичайними людьми, що говорить про підвищення толерантності серед молоді по відношенню до споживачів наркотиків.

Також не може не турбувати і той факт, що число тих, хто ніколи не стикався з споживачами наркотиків неухильно зменшується в останні роки.

Таблиця 16.

Процентний розподіл відповідей на питання: «Яка Ваша поведінка по відношенню до споживачів наркотиків?» (% від тих, хто відповів)

	2005	2008	2011	2014	2016	Web
Намагаюсь звести контакти з ними до мінімуму	30,6	34,3	35,7	30,7	31,8	29,3
Спілкуюсь з ними з неохотою	18,1	13,8	13,2	10,5	8,7	8,8
Веду себе з ними як зі всіма іншими людьми	19,3	18,2	15,0	10,1	16,9	24,7
Прагну спілкуватись з ними	0,2	0,6	0	0,5	0,2	0,4
Обираю собі друзів за такою ознакою	0,3	0,7	0,3	0,3	0,3	0,9
Зі споживачами наркотиків ніколи не стикався	31,4	32,3	35,8	47,9	40,7	36

* Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб опитування.

8. Ставлення молоді до споживання наркотиків та алкоголю.

Ми виявили важливі закономірності, що стосуються уявлень молодих харків'ян про вживання наркотиків (табл. 17) і алкоголю (табл. 18), які проявляються в «розширенні» його допустимих меж.

Таблиця 17.

Процентний розподіл відповідей на питання «Яку поведінку людини по відношенню до наркотиків Ви вважаєте нормальною?» (% від тих, хто відповів)*

	1999	2005	2008	2011	2014	2016	2017* Web
Наркотики можна вживати будь-які, якщо вони тобі доступні	1,63	0,8	1,6	0,2	0,5	0,2	0,9
Іноді можна вживати міцніші наркотики (укол, «колеса» і т.п.)	1,02	0,6	0,4	0,5	0,3	0,3	0,5
Курити «травку» можна досить часто	7,72	2,5	2,8	1,4	0,8	1,7	2,6
Іноді можна курнути «травку»	41,67	23,5	18,6	15,8	17,0	17,4	23,2
Ніколи і ні за яких обставин не вживати	47,97	72,6	76,5	82,1	81,3	79	72,8

* Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб опитування.

За даними веб опитування ми спостерігаємо деяке **збільшення** відсотку молодих харків'ян, які вважають, що вони можуть іноді чи часто вживати наркотики та спиртні напої. Оскільки поведінка людини регулюється не тільки зовнішніми соціокультурними нормами, а й внутрішніми, засвоєними особистістю, то розширення допустимих меж поведінки по відношенню до алкоголю і наркотиків перетворюється в суттєвий фактор, що стимулює розповсюдження таких форм аддиктивної поведінки, як зловживання наркотиками і алкоголем.

Таблиця 18.

Процентний розподіл відповідей на питання «Яку поведінку людини по відношенню до спиртних напоїв Ви вважаєте нормальною?»
(% від тих, хто відповів)*

	1999	2005	2008	2011	2014	2016	2017* Web
Вживати можна завжди і будь-які напої	10,55	3,0	9,3	6,0	6,3	6,8	9,5
Іноді можна «міцно» напиться	23,94	12,5	11,4	9,1	7,7	8,3	8,8
Можна часто пити, але слабкі напої (пиво, вино)	23,12	19,2	13,6	4,4	3,8	5,6	7,5
Вживати рідко і в обмеженій кількості	38,95	61,5	62	75,1	74,9	71,6	65,8
Ніколи не вживати	3,45	3,8	3,8	5,3	7,3	6,3	8,4

* Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб опитування.

9. Мотивація споживання наркотиків та алкоголю.

Важливим якісним показником, що характеризує наркотичну ситуацію в молодіжному середовищі, є мотивація вживання наркотичних речовин. Розподіл відповідей респондентів на питання «Якщо Ви коли-небудь вживали наркотики, то що Вас спонукало до цього? Якщо ні – що, на Ваш погляд, спонукає молодь до цього?» представлений на рисунку 5.

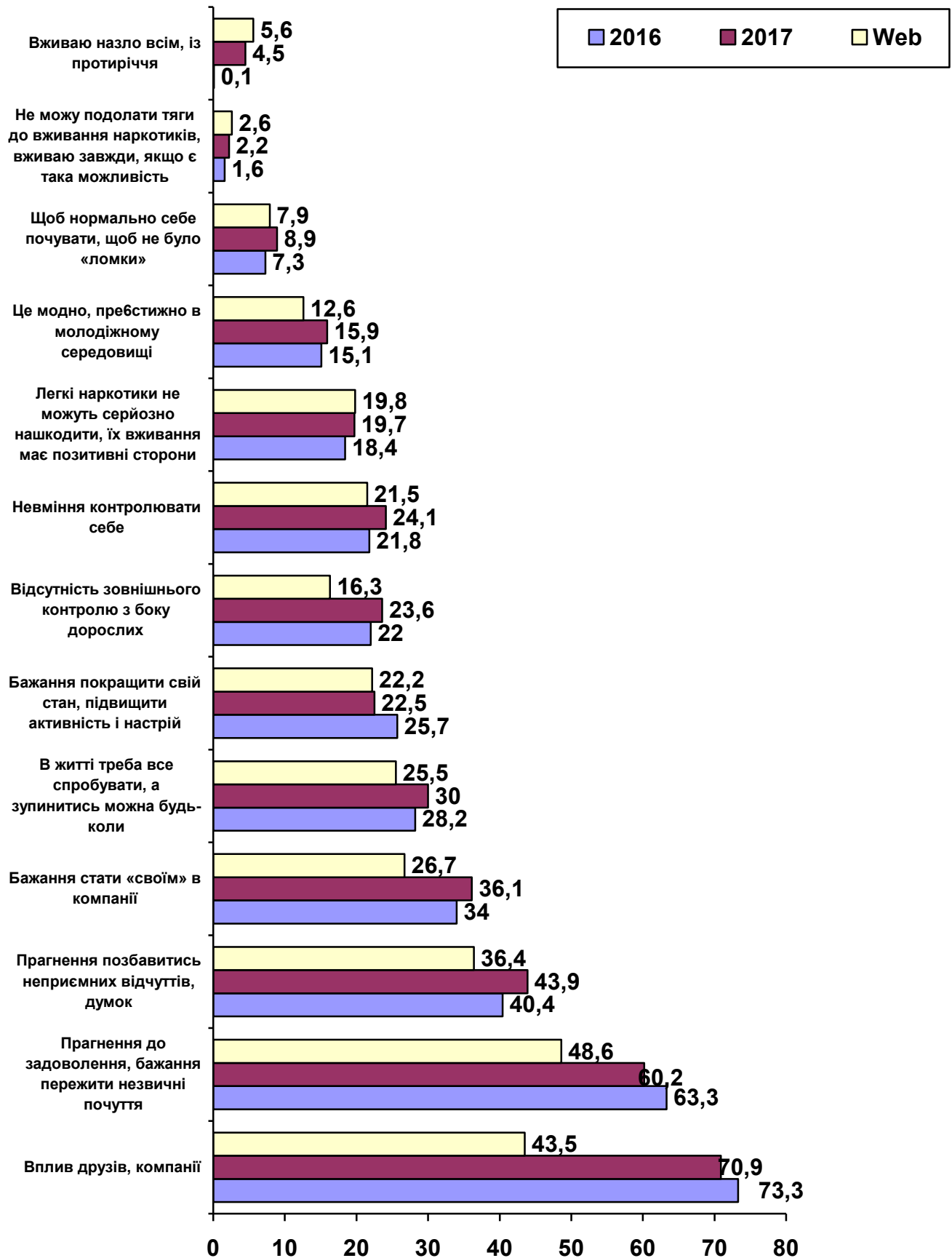

Рисунок 5. Мотиви вживання наркотичних речовин серед молоді (% від усіх).

Як видно з рисунку, найбільш значущими мотивами вживання наркотиків для молоді, як і як і в минулому році є наступні: вплив друзів, компанії (70,9%) та прагнення до задоволення, бажання пережити незвичні почуття (60,2%). Вони відносяться до групи субмісивних (підкорення груповому тиску) та гедоністичних (прагнення до задоволення) відповідно. Далі представлені атарактичні мотиви - прагнення позбавитись неприємних відчуттів, думок. - 43,9% (40,4% у 2016 р.) Умовно третю позицію займає бажання стати «своїм» в компанії – 36,1%, тобто, соціальна мотивація. Викликає занепокоєність достатньо високий показник мотиву «вторинної раціоналізації» поведінки: пояснення поведінки усталеними стереотипами відносно вживання наркотиків, наприклад, «в житті треба все спробувати, а зупинитись можна будь-коли»- 30%. Особливо й тому, що він виріс в порівнянні з минулим роком. Серед опитаних 23,6% вказують на відсутність зовнішнього контролю з боку дорослих та невміння контролювати себе.

За даними веб опитування ми спостерігаємо дещо іншу ієрархію мотивації вживання наркотиків молоддю. На першому місці - прагнення до задоволення, а не вплив друзів, як у випадку традиційного анкетування.

Патологічна мотивація виступає як найменш значуща, оскільки вона притаманна систематичним споживачам і на такій стадії, що людина вже не може вчитись. Проте невеликий відсоток відповідей, який свідчить про присутність серед респондентів регулярних (залежних) споживачів, все ж є.

Отримані результати дозволяють означити основний механізм розповсюдження наркотиків: первинним моментом є потрапляння молоді людини до компанії, що вживає наркотики, тиск друзів і знайомих. Відповідно, зменшення фактора тиску внаслідок зменшення кількості відповідних контактів знижує подальше розповсюдження нелегальних наркотичних речовин.

В таблиці 19 представлений розподіл відповідей респондентів щодо мотивів вживання наркотичних речовин з 2005 по 2016 роки.

Таблиця 19.

Розподіл відповідей респондентів на питання «Якщо Ви коли-небудь вживали наркотики, то що Вас спонукало до цього? Якщо ні – що, на Ваш погляд, спонукає молодь до цього?» (у %)

	2005	2011	2014	2016	2017	Web
Вплив друзів, компанії	60,5	70,2	69,2	73,3	70,9	43,5
Прагнення позбавитись неприємних відчуттів, думок	42,9	44,2	37,1	40,4	43,9	36,4
Щоб нормально себе почувати, щоб не було «ломки»	11,3	7,3	7,3	7,3	8,9	7,8
Прагнення до задоволення, бажання пережити незвичні почуття	48,8	50,8	58,2	63,3	60,2	48,6
Бажання покращити свій стан, підвищити активність і настрої	25,3	26,5	24,9	25,7	22,5	22,2

Бажання стати «своїм» в компанії	32,6	34,2	36,9	34	36,1	26,7
Відсутність зовнішнього контролю з боку дорослих	16,4	20	23	22	23,6	16,3
Це модно, пребстижно в молодіжному середовищі	12,5	15,3	18,9	15,1	15,9	12,6
Невміння контролювати себе	24,5	20,5	25,5	21,8	24,1	21,5
В житті треба все спробувати, а зупинитись можна будь-коли	20,5	27,4	26,3	28,2	30,0	25,5
Не можу подолати тяги до вживання наркотиків, вживаю завжди, якщо є така можливість	2,3	0,9	2,9	1,6	2,2	2,6
Легкі наркотики не можуть серйозно нашкодити, їх вживання має позитивні сторони	14,1	14,4	17,8	18,4	19,7	19,8
Вживаю назло всім, із протиріччя	3,3	3,6	3,6	0,1	4,5	5,6

Звертає на себе увагу те, що протягом останнього десятиліття зберігається одна й та сама структура мотивації до вживання молоддю наркотиків. На першому місці – вплив друзів, компанії (який у 2016 році став трохи менш актуальнішим), на другому – прагнення до задоволення, бажання пережити незвичні почуття, на третьому – прагнення позбавитись неприємних відчуттів, думок, і на четвертому – бажання стати «своїм» в компанії. Вираженість інших мотивів також залишається практично незмінною.

Таким чином, у групі ризику знаходяться молоді люди, які не можуть знайти іншого способу позбавитись неприємних відчуттів, думок, або прагнуть до задоволення, бажання пережити незвичні почуття, і в решті решт випадково потрапляють до компанії, де їм пропонують спробувати наркотик. Під тиском групи такі молоді люди мають, на жаль, багато шансів потрапити до когорта споживачів наркотичних речовин. Цьому сприяє орієнтація на соціальні стереотипи щодо вживання: в житті треба все спробувати, а зупинитись можна будь-коли.

На сьогоднішній день спостерігається ряд ознак відновлення позитивної динаміки що не дозволяє зробити висновок, що пік масової наркотизації вже пройдено. Многофакторність процесу та латентні на сьогоднішній день зовнішні та внутрішні важелі можуть негативно впливати на розповсюдження наркотиків та спровокувати нову хвилю. Наприклад, важко оцінити можливі зміни молодіжної моди та тренди ювенальної субкультури, або можливості появи нових масових дешевих наркотиків в недалекому майбутньому.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує **структура алкогольної мотивації** та її генералізація в молодіжній свідомості. Оскільки якісною характеристикою адиктивної поведінки стосовно алкоголю є мотивація його вживання, до анкети було включено модифіковану нами методику кількісного вимірювання мотивації вживання алкоголю (МВА) В.Ю. Завьялова. Ця методика

оцінює алкогольну мотивацію за дев'ятьма шкалами, що об'єднані в три блоки (соціальні, психологічні та патологічні мотиви). Кожний блок містить три мотиваційні шкали.

До блоку соціальної мотивації належать традиційні (соціально і культурно обумовлені), субмісивні (підкорення груповому тиску) та псевдокультурні (пов'язані з прагненням людини узгодити особистий досвід з вимогами «алкогольного мікросередовища», в чому вона функціонує) мотиви.

До блоку психологічної мотивації відносять гедоністичні (прагнення отримати задоволення від випивки), атарактичні (прагнення зняти напругу, неприємні переживання) мотиви, та мотиви гіперактивації поведінки (прагнення підвищити власну активність, настрій).

До блоку патологічної мотивації відносять мотиви похмілля (прагнення зняти прояви абстинентного синдрому), адиктивні мотиви (виражають патологічний потяг до алкоголю) та мотиви самопошкодження (прагнення вживати алкоголь всупереч оточуючим і собі).

В таблиці 20 представлені результати дослідження мотивів вживання алкогольних напоїв молоддю у 1999, 2005, 2016 та 2017 роках. Ступінь вираженості тих чи інших мотивів оцінюється в балах за кожною шкалою, максимум 4 бали. Сумарна оцінка за всіма шкалами відображає мотиваційну напругу (Імн) та виражає ступінь генералізації алкогольної мотивації в свідомості молодих людей.

Таблиця 20.

Структура мотивації вживання алкоголю молоддю м. Харкова
(індекс коливається від «0» ніколи до «4» постійно)

Мотиви	1999	2005	2016	2017	Web
Соціальні мотиви					
Традиційні	2,26	1,82	1,25	1,71	1,55
Субмісивні	1,85	1,15	1,69	1,33	1,15
Псевдокультурні	1,11	0,65	0,59	0,59	0,49
Психологічні мотиви					
Гедоністичні	1,21	0,89	0,91	0,95	0,97
Атарактичні	1,18	0,87	0,41	0,92	0,98
Гіперактивації	0,77	0,51	0,89	0,43	0,44
Патологічні мотиви					
Похмільні	0,42	0,21	0,27	0,19	0,12
Адиктивні	0,38	0,21	0,22	0,29	0,27
Самопошкодження	0,21	0,09	0,12	0,13	0,08
Загальний індекс мотиваційної напруги (Імн)	9,39	6,4	6,35	6,54	6,05

Як видно з таблиці, **структура алкогольної мотивації практично не зазнала суттєвих змін**. Змінився тільки ступінь прояву алкогольної мотивації, **дещо збільшилась мотиваційна напруга**: у 1999 р. $I_{mn}=9,39$, у 2016 – 6,35, а у 2017 – 6,54 (6,05 Web). Найбільш вираженими мотивами споживання алкоголю є традиційні ($I_{mn}=1,71$) і субмісивні ($I_{mn}=1,33$). Далі – мотиви гедоністичні ($I_{mn}=0,95$) та атарактичні ($I_{mn}=0,92$). Найменш представлені патологічні мотиви споживання алкоголю, що є цілком очікуваною тенденцією в середовищі учнівської молоді. У разі веб опитування результати багато в чому схожі з традиційним анкетуванням.

Таким чином, сучасні молоді люди під час вживання алкогольних напоїв керуються, перш за все, соціальними мотивами, пов'язаними з перебуванням у відповідних компаніях та існуванням культурних традицій. Важливим також в цьому процесі є прагнення зняти емоційну напругу, отримати приємні переживання. В загальному розумінні протягом останніх 15 років спостерігається тенденція до зниження псевдокультурної мотивації стосовно вживання алкоголю.

10. Стан профілактики наркотичної залежності серед учнівської молоді.

Інституалізація профілактики починається із формування у молоді потреби в ній. Ось чому нам цікаво простежувати динаміку потреби в профілактиці наркотизму серед молоді протягом останніх років (таблиця 21.). За даними 2017* року 44,4% молоді відчуває потребу в профілактиці, і ще 33,6% вважає що профілактика скоріше потрібна, ніж ні.

Таблиця 21.

Процентний розподіл відповідей на питання «Чи потрібні молодим людям бесіди, роз'яснення про шкоду наркотиків?» (% від тих, хто відповів)*

	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	Web
Так	64	69	68	63	60	48	43,4	44,4
Скоріше так, ніж ні	23	19	20	20	25	37	35,7	33,6
Важко сказати	7	6	5	6	6	7	8,3	7,5
Скоріше ні, ніж так	4	3	4	6	5	5	6,2	10,3
Ні	2	3	3	5	4	4	4,9	4,2

* Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб опитування.

За останні роки думка молоді про необхідність профілактики адиктивної поведінки дещо змінилася. Однак, якщо звернутися до ретроспективних даних, то ми бачимо, що в 50-х роках 73% молоді вважали профілактику наркотичної

залежності непотрібною, в 70-х – 42%, а в 2014 р. – лише 3,7%, в 2016 р. – 4,2%. Причинами зміни уявлень молоді про профілактику наркозалежності ми вважаємо швидке розповсюдження субкультури споживання наркотиків в молодіжному середовищі у дев'яності роки. В умовах радянського устрою наркоманія вважалась елементом буржуазного суспільства, при соціалізмі наркоманів не повинно було бути взагалі, споживання наркотиків розглядалось як один із видів злочинної поведінки і переслідувалось відповідно до Кримінального Кодексу. Із відміною статті про кримінальну відповідальність за вживання наркотиків, у поєднанні з різким спадом економіки, зростанням безробіття, падінням престижу освіти і професіоналізму, сплеском злочинності, зростанням аномії у свідомості та поведінці людей, відбулося швидке занурення молодих людей в субкультуру споживання наркотиків. І молоді люди вже в 90-і роки почали самі усвідомлювати потребу в профілактиці наркотичної залежності.

Про структуру та динаміку профілактичних втручань за останні роки можна судити з таблиці 22, на якій наведена частота проведення профілактичних бесід різними агентами за оцінками самих респондентів. Можна стверджувати, що найбільша профілактична активність спостерігається в навчальних закладах. І це методично правильно, оскільки саме у віці, коли молодь навчається у випускних класах школи або на перших курсах вищих навчальних закладів, відбувається, в більшості випадків, знайомство з наркотиками. Найменшу активність у 2017 році в проведенні бесід і консультацій проявляють лікарі (36%) та працівники правоохоронних органів (24%).

Таблиця 22.

Процентний розподіл позитивних відповідей на питання «Чи проводять з вами бесіди, роз'яснення про шкоду наркотиків? ... » (% від тих, хто відповів)*

	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	Web
Батьки	59	69	65	72	73	70	71	65
Педагоги	73	82	85	89	88	85	79	78
Психологи	44	57	61	64	69	48	49	41
Лікарі	41	48	50	49	56	38	45	36
Працівники ОВС, поліції	19	22	22	23	26	20	30	24

* Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб опитування.

Взагалі спостерігається позитивна динаміка кількості профілактичних втручань у молодіжне середовище серед усіх її агентів. Найбільш активно на небезпеку «зараження» наркоманією реагують батьки молодих людей і педагоги, оскільки знаходяться в постійній і безпосередній соціальній близькості від них. За результатами останнього опитування 65% респондентів вказали, що батьки проводять з ними профілактичні бесіди. Однак безумовне лідерство в цій області

належить педагогам, 78% яких проводили з учнями та студентами профілактичні співбесіди. Подібна реакція відображає масштаби і соціальну значимість проблеми розповсюдження аддиктивної поведінки, що набула епідемічний характер лише в 90-і роки ХХ століття, а в наш час увійшла в період стабілізації та зниження.

Проблема профілактики наркотичної залежності учнівської молоді багато в чому залежить від форм і методів її проведення. З цією метою респондентам було запропоновано оцінити значимість заходів із профілактики наркоманії в їхньому навчальному закладі (табл. 23.1 та 23.2).

За оцінками молодих людей, найбільш усталеними формами профілактики являються: розповсюдження наглядної агітації (57,6% респондентів відмітили цей вид профілактичної діяльності) та розповсюдження профілактичних брошур (49,7%), проведення групових занять (39,6%), зустрічей з лікарями-наркологами (21,5%). Слабко засвоєні такі технології як організація зустрічей з колишніми наркоманами (6,4%) у останні роки спостерігається зменшення кількості таких зустрічей. Найменш використовується проведення індивідуальних занять (7,3%), також знизилася кількість проводимих психологічних тренінгів (22,4%). Проте підвищилася за останні роки активність працівників правоохоронних органів у проведенні профілактичних бесід.

Таблиця 23.1

Процентний розподіл відповідей респондентів щодо проведення заходів з профілактики наркоманії в навчальних закладах м. Харкова
(% від тих, хто відповів)*

Заходи з профілактики	Всього проводили					
	2005	2008	2011	2014	2016	Web
Групові заняття	46	51	44	39,8	37,8	39,6
Індивідуальні заняття	15	16	13	11	13,4	7,3
Наглядна агітація, плакати, фільми	56	62	68	59,4	54,5	57,6
Розповсюдження брошур, листівок	55	41	68	53	45,7	49,7
Зустрічі з колишніми наркоманами	17	25	18	9,4	10,8	6,4
Зустрічі з лікарями наркологами	41	37	37	25,2	25,8	21,5
Зустрічі з працівниками правоохоронних органів	25	21	24	21,9	27,1	27,2
Психологічні тренінги	26	29	33	25,1	23,9	22,4

* Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб опитування.

Таблиця 23.21

Процентний розподіл відповідей респондентів щодо проведення заходів з профілактики наркоманії в навчальних закладах м. Харкова
(% від тих, хто відповів)*

Заходи з профілактики	2011 – 2016 рр.											
	1 раз				декілька разів				регулярно			
	2011	2014	2016	Web	2011	2014	2016	Web	2011	2014	2016	Web
Групові заняття	17	16,3	15,7	14,3	23	20,1	19,9	20,6	4	3,4	2,2	4,8
Індивідуальні заняття	6	5,0	4,9	2,8	5	5,3	7,6	3,3	2	0,7	0,9	1,3
Наглядна агітація, плакати, фільми	21	16,9	18	18,2	36	33,6	28,4	32,5	11	8,8	8,1	7,0
Розповсюдження брошур, листівок	20	17,3	16,4	15,4	39	29,5	21,4	28,6	9	6,2	7,9	5,7
Зустрічі з колишніми наркоманами	11	5,6	6,7	3,9	5	3,8	3,5	1,7	2	0,8	0,6	0,9
Зустрічі з лікарями наркологами	19	14,0	14,3	11,9	16	10,2	10	7,7	2	1,1	1,5	1,8
Зустрічі з працівниками правоохоронних органів	14	11,7	14,4	13,8	8	9,2	11,2	10,3	2	0,9	1,5	3,1
Психологічні тренінги	16	13,0	12	10,8	14	9,9	10	9,4	3	2,2	1,9	2,2

* Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб опитування.

Додатковим показником, який має обов'язково враховуватись при проведенні профілактичних заходів, повинні бути канали інформації про наркотики, якими користується молодь. Саме найбільш популярні канали, через які розповсюджується інформація про наркотики, мають бути в першу чергу використані для розповсюдження превентивної інформації у ході первинної профілактики.

Динаміка звернень молоді до різних джерел інформації про наркотики наведена у таблиці 24. Вона містить процент відповідей молоді, що хоча б раз в житті зверталась до того, чи іншого джерела інформації про наркотики. Як видно з

таблиці та рисунку у 2017 році суттєво збільшилася кількість звернень до різних джерел інформації про наркотики і це стосується всіх джерел інформації.

Таблиця 24.

Процент молоді, що зверталась до різних джерел інформації про наркотики

Інформаційні джерела	1999	2001	2005	2011	2014	2016	Web
Від викладачів, психологів, лікарів та ін. в навчальному закладі	76	78	84	82	73	66	57,6
Від друзів у компанії	77	76	71	70	60	58	59,1
Від знайомих, що вживають наркотики	46	38	38	36	26	33	34,9
З ЗМІ	84	79	85	88	82	77	80,9
З спеціальної літератури	54	55	47	55	46	43	39,4
Від батьків	53	54	56	59	50	45	41,3
З мережі інтернет	–	–	23	78	77	75	77,2

«—» – показник не вимірювався

* Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб опитування.

З таблиці видно, що основними каналами інформації про наркотики для молоді є ЗМІ та інтернет. У зв'язку з цим доцільно задіяти, насамперед, ці канали для профілактики наркоманії серед молоді.

11. Структура досугу студентської молоді м. Харкова.

У 2005, 2014, 2016 та 2017 роках до анкети були включені запитання, що стосуються змісту дозвілля харківської молоді. Очевидно, що заповненість дозвілля молоді людини цікавими та важливими для нього заняттями, значно знижує ризик наркотизації і алкоголізації, оскільки на них не залишається часу. Дані щодо структури дозвілля харківської молоді у 2017 р. (традиційне і веб опитування) представлені у таблиці 25.

Таблиця 25.

Процентний розподіл відповідей респондентів на питання «Чим ви зазвичай зайняті у вільний час» (% від тих хто відповів)

Вид занять	Ніколи		Рідко		Часто		Завжди	
	Папір	Web	Папір	Web	Папір	Web	Папір	Web
Нічим, байдикую	13,7	14,4	57,6	55,1	24,5	24,3	4,2	6,1
Гуляю, спілкуюся з	1,7	2,7	26,3	33,4	55,5	49,4	16,5	13,5

друзями								
Читаю журнали, газети	27,4	34,8	51,4	47	17,3	15	3,9	3,2
Читаю книги	9,1	5,7	42,3	46,4	33,9	31,9	14,7	16
Дивлюся телевізор	33,4	44,9	43,3	42,8	19,1	10,3	4,2	2,1
Дивлюся фільми, передачі не по телевізору	6,1	5,9	26,7	27,4	49,7	48,1	17,4	18,6
Граю в комп'ютерні ігри, приставку	45	44,9	30,7	33,8	15,7	14,1	8,6	7,2
Спілкуюся в мережі інтернет	2,1	1,5	15,3	17,5	43,7	45,4	38,9	35,6
Переглядаю різну інформацію в мережі інтернет	1,7	1,7	12,5	16,0	48,5	49,2	37,4	33,1
Займаюся спортом самостійно	8,8	15,4	40,8	51,3	30,5	20,3	19,9	12,9
Займаюся спортом у секції	36,6	39,9	31,8	30,4	15,9	14,6	15,6	15,0
Займаюся у неспортивній секції за інтересом	61,7	68,3	24,4	20	8,5	7,4	5,4	4,4
Займаюсь музикою	61,0	64,6	21,4	20,5	10,1	9,1	7,5	5,7
Вчусь, виконую домашні завдання	7,2	6,1	31,4	31,6	43,0	36,7	21,0	25,7
Ходжу в кіно	10,1	13,1	58,9	65	25,9	17,7	5,1	4,2
Ходжу в театр	31,2	45,2	54,8	46,6	11,1	6,8	2,9	1,3
Ходжу на концерти	30,7	41,8	54,1	49,6	12,2	7,4	3,0	1,1
Відвідую виставки, галереї	38,5	46,4	47,8	44,1	10,9	7,6	2,8	1,9
Витрачаю час на своє захоплення, хобі	9,0	14,3	32,8	36,9	41,6	33,7	16,7	15,2
Відвідую з друзями кафе, ресторан	9,1	14,4	43,1	51,1	37,4	27,2	10,4	7,2
Відвідую з друзями місця активного відпочинку, боулінг, більярд і ін.	16,2	25,9	52,9	54,6	24,5	16	6,4	3,6
Відвідую клуби, дискотеки	41,4	53,6	45,1	38,2	10,0	6,8	3,5	1,3

В таблиці 26 представлено порівняльні дані стосовно досугу студентської молоді. Для зручності сприйняття відповіді респондентів були перераховані в індекс, який коливається від 0 до 3, шляхом присвоєння цифрових значень відповідям: «Ніколи» = 0; «Рідко» = 1; «Часто» = 2; «Завжди» = 3.

Таблиця 26.

Індексна оцінка відповідей респондентів на запитання «Чим ви зазвичай зайняті у вільний час» (2005, 2014, 2016 і 2017 рр.)
(індекс коливається від 0 – «Ніколи» до 3 – «Завжди»)

Вид занять	Індексна оцінка				
	2005	2014	2016	2017	Web
Нічим, байдикую	0,95	1,05	1,05	1,19	1,22
Гуляю, спілкуюся з друзями	2,07	1,88	1,94	1,86	1,73
Читаю журнали, газети	1,40	1,14	1,03	0,97	0,86
Читаю книги	1,43	1,54	1,47	1,54	1,58
Дивлюся телевізор	1,87	1,20	0,99	0,94	0,69
Дивлюся фільми, передачі не по телевізору	–	1,69	1,76	1,78	1,79
Граю в комп'ютерні ігри, приставку	1,20	0,85	0,85	0,87	0,83
Спілкуюся в мережі інтернет	–	2,00	2,05	2,19	2,15
Переглядаю різну інформацію в мережі інтернет	0,82	1,94	2,05	2,21	2,13
Займаюся спортом самостійно	1,47	1,52	1,68	1,61	1,3
Займаюся спортом у секції	–	1,14	1,08	1,1	1,04
Займаюся у неспортивної секції за інтересом	–	0,58	0,53	0,57	0,47
Займаюсь музикою	0,62	0,61	0,56	0,64	0,55
Вчусь, виконую домашні завдання	1,79	1,84	1,73	1,75	1,82
Ходжу в кіно	0,96	1,12	1,23	1,25	1,12
Ходжу в театр	0,66	0,81	0,84	0,85	0,64
Ходжу на концерти	–	0,82	0,88	0,87	0,67
Відвідую виставки, галереї	0,64	0,80	0,77	0,77	0,65
Витрачаю час на своє захоплення, хобі	1,43	1,52	1,68	1,66	1,49
Відвідую з друзями кафе, ресторан	1,28	1,30	1,43	1,49	1,27
Відвідую з друзями місця активного дозвілля, боулінг, більярд і ін.	–	1,16	1,27	1,21	0,97
Відвідую клуби, дискотеки	1,3	0,85	0,82	0,76	0,55

«–» – показник не вимірювався

Як видно з таблиць, структура досугу студентської молоді доволі стабільна. Найбільш розповсюдженим є проведення вільного часу у мережі інтернет – або спілкуючись в соціальних мережах, форумах, чатах тощо, або в пошуках тієї чи іншої інформації (веб-серфінг); прогулянки та особисте спілкування з друзями стають менш розповсюдженими, але досі популярними формами досугу; перегляд фільмів та передач не по телевізору (це теж відноситься до інтернет активності); виконання домашніх навчальних завдань та самостійні заняття спортом.

Всі інші заняття значно поступаються перерахованим по частоті. Молоді люди змінили колишні майданчики спілкування на віртуальний світ, ставши фізично більш роз'єднаними. Ця роз'єднаність, безумовно, знижує ризик наркотизації і алкоголізації, який, судячи з наших даних і даних наукової літератури, має певну кореляцію зі ступенем залученості молодої людини в молодіжну групу, в якій він проводить вільний час, ризикуючи підпасти під безпосередній вплив осіб, що вживають наркотики або алкоголь. На зміну реальних груп приходять все більше віртуальних груп в соціальних мережах, де їх учасники, нерідко, виступають як аноніми і ніколи не перетинаються в реальності.

12. Проблема ВІЛ/СНІД та незахищені статеві контакти.

Громадська думка молоді про проблеми ВІЛ/СНІД є блоком показників, який включається нами у опитування не кожного разу а періодично. Виміри за цим блоком показників здійснювались у 2001, 2005 та 2011 роках. Останній вимір було зроблено в 2017 році в рамках інтернет опитування. У цьому блоці ми вимірювали суб'єктивну оцінку загрози зараження ВІЛ, наявність ВІЛ-інфікованих осіб у соціальному оточенні респондентів, інформованість про шляхи зараження ВІЛ та частоту користування презервативом під час статевого акту.

Суб'єктивна оцінка загрози зараження ВІЛ є показником, що відноситься до масової молодіжної свідомості, але він певною мірою відбивається на її поведінці. Процентний розподіл відповідей респондентів на питання «Чи існує загроза зараження ВІЛ/СНІД для Вас?» наведено у таблиці 27.

Таблиця 27.

Процентний розподіл відповідей на питання «Чи існує загроза зараження ВІЛ/СНІД для Вас?»*.

	Так	Скорріше так, ніж ні	Важко відповісти	Скоріше ні, ніж так	Ні
2001 р.	6,2	49,1	8,6	17,3	18,8
2005 р.	3,8	37,5	17,2	18,9	22,6
2011 р.	2,8	5,6	20,9	29,3	41,4
2017 Web	1,3	24,2	14,8	25,9	33,8

* Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб опитування.

Індексна оцінка суб'єктивного сприйняття загрози зараження ВІЛ наведено на рисунку 6. Значення індексу коливається від «+1» – так, загроза існує, до «-1» – ні, загрози не існує.

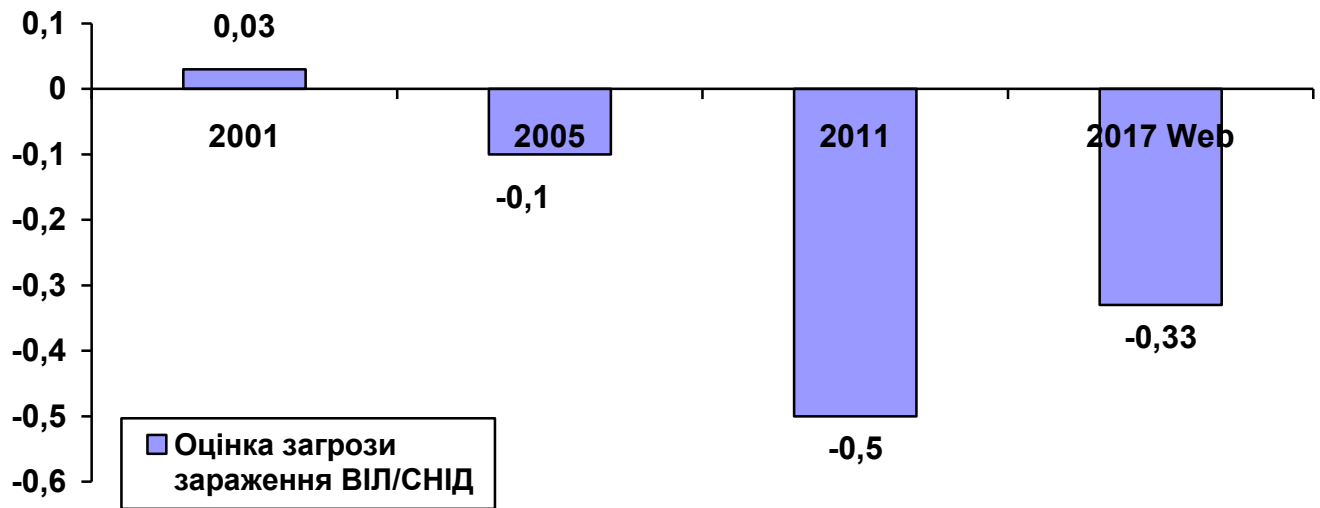

Рисунок 6. Динаміка індексної оцінки загрози зараження ВІЛ/СНІД (Індекс коливається від -1 до +1).

З таблиці 27 та рисунку 6 видно, що за останні 16 років суб'єктивне сприйняття загрози зараження ВІЛ суттєво змінилось. По-перше, кількість молоді, яка для себе повністю виключає таку загрозу зменшилася – з **41,4%** у 2011 році до **33,8%** у 2017 році. По-друге, кількість молодих людей, які не виключають можливості зараження ВІЛ, але не впевнені в її безумовному існуванні збільшилася **майже в 5 разів** – у 2011 році їх було **5,6%**, а у 2017 вже **24,2%**.

Якщо звернути увагу на рисунок 5 ми можемо бачити, що показник загрози зараження ВІЛ, знову став рости. Відбувається досить значне збільшення суб'єктивної оцінки загрози зараження ВІЛ. Така ситуація не може не відбиватись на поведінці молоді і є вкрай загрозливим фактором розповсюдження ВІЛ, враховуючи що Україна починає займати лідируючі позиції в світі по темпам розповсюдження ВІЛ.

Наявність ВІЛ-інфікованих осіб у соціальному оточенні респондентів відображена у таблиці 28. Ми можемо говорити про деяке зменшення кількості ВІЛ-інфікованих осіб у соціальному оточенні харківської молоді. Під найближчим соціальним оточенням ми розуміємо членів родини та друзів і знайомих респондента. Так у 2001 р. у «ближньому кругу» респондентів було 2,9% ВІЛ-інфікованих, у 2005 р. – 2,1%, а у 2011 – 1,9%. а у 2017 – лише 0,8% Що стосується «дальнього кругу», дальнього соціального оточення, незнайомих осіб, з якими респонденти зустрічались та спілкувались – ми спостерігаємо також зменшення ВІЛ-інфікованих. У 2001 р. у «дальньому кругу» респондентів було 5,8% ВІЛ-інфікованих, у 2005 р. – 6%, а у 2011 – 8,3%, а у 2017 – 4,4%

Таблиця 28.

Процентний розподіл відповідей на питання «Чи знаєте Ви кого небудь, хто є ВІЛ-інфікованим?»*

	2001 р.	2005 р.	2011 р.	2017 Web
Це член моєї родини	0,6	0	0,1	0,2
Це мій близький друг	0,6	0,9	0,4	0,6
Це мій знайомий	1,7	1,2	1,2	-
Я зустрічався, бачив чи спілкувався з такою людиною	5,8	6	8,3	4,4
Я особисто не зустрічався, але про таку конкретну людину чув від інших	23,2	22	18,5	12,3
Я особисто не знаю нікого та ніколи не зустрічався з ВІЛ-інфікованими	68,1	69,9	71,4	82,5

* Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб опитування.

Кількість респондентів, що особисто не зустрічались, але про конкретну ВІЛ-інфіковану людину чули від інших повільно зменшується. У 2001 р. таких респондентів було 23,2%, у 2005 р. – 22%, а у 2011 – 18,5%, у 2017 – 12,3%

Якщо проаналізувати динаміку соціальних контактів молоді з ВІЛ-інфікованими за допомогою індексу – ми практично не бачимо змін. Ми присвоїли числові значення відповідям респондентів, при яких індекс коливається від 0 – «Я особисто не знаю нікого та ніколи не зустрічався з ВІЛ-інфікованими» до 1 – «Це член моєї родини». У 2001 р. значення індексу склало – 0,08, у 2005 р. – 0,08, у 2011 р. – 0,09 балів і у 2017 – 0,05. Протягом останніх 10 років індекс соціальних контактів молоді з ВІЛ-інфікованими практично не змінився і є досить низьким.

Нами вимірювалась і ступінь інформованості молоді про шляхи зараження ВІЛ. Для цього ми встановили респондентам питання «Якими шляхами, на Вашу думку, можливо заразитись ВІЛ/СНІД?» і запропонували 12 фіксованих альтернатив, з яких лише 4 були вірними (табл. 30).

Аналіз відповідей респондентів, наведений у таблиці 30 показує, що за останні роки інформованість молоді про шляхи зараження ВІЛ погіршилися. Значно знизився відсоток правильних відповідей в порівнянні з попереднім роками, коли він незмінно зростав. Можливо, що тут позначається зниження як якісне, так і кількісне анти-СНІД пропаганди, як наслідок нове покоління набагато гірше інформоване про цю проблематику, ніж попередні. Хоча, слід зазначити, що відсоток правильних відповідей, все одно, значно переважає над неправильними.

Таблиця 30.

Процентний розподіл відповідей на питання «Якими шляхами, на Вашу думку, можливо заразитись ВІЛ/СНІД?»**

	2001 р.	2005 р.	2011 р.	2017 Web
Через поцілунки	11,7	9,6	6,9	5,0
Через кров (неперевірену донорську, в шприці наркомана)*	87,1	94,1	95,6	59,1
Через укуси комарів та інших комах	13,2	16,8	19,3	11,2
При статевому контакті*	94,1	96,3	96,5	60,1
Повітряно-крапельним шляхом (при чиханні, кашлі)	3,9	4,9	3,2	2,6
Через незнераражені інструменти для гоління та манікюру*	38,3	65,8	68,2	46,7
При сумісному користуванні басейном, сауною, туалетом	5,6	5,9	4	3,0
Через плаценту (від вагітної матері – дитині)*	66,4	79,8	80,8	49,5
Через спільні предмети побуту, посуд (при сумісному проживанні)	3,3	5,3	3,9	2,3
При телесному контакті (рукопожатті, обіймах, поглажуванні)	1,8	2,1	2,1	1,1
Через їжу, напої	2,5	3,3	4,3	2,7
При сумісному курінні сигарети	6,3	7,4	7,2	4,0

*вірні варіанти відповіді

** Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб опитування.

Щодо ризикованої статевої поведінки харківської молоді – з 2005 року ми постійно вимірюємо таку її форму як **незахищені статеві контакти**. Ми встановили респондентам питання «Чи користуєтесь Ви (Ваш партнер) презервативом при статевому акті?» (табл. 31).

Процентний розподіл відповідей на питання «Чи користуєтесь Ви (Ваш партнер) презервативом при статевому акті?» показує, що кількість молодих людей, що завжди користується презервативом при статевому акті залишалось відносно стабільною до 2016 року (45,1% у 2011 році до 41,2% у 2014 році і залишилась приблизно на тому ж рівні у 2016 році – 41,6%). Але у 2017 кількість обережних різко знизилась до 36,1%. Це менше половини молоді, що живе статевим життям. Решту можливо розглядати як групу ризику. Кількість тих, хто часто користується презервативом при статевому коливається біля 20%, а тих хто

користується презервативом рідко – біля 15%. Кількість респондентів, що ніколи не користується презервативом при статевому акті коливається біля 7%.

Таблиця 31.

Процентний розподіл відповідей на питання «Чи користуєтесь Ви (Ваш партнер) презервативом при статевому акті?» (% від тих хто відповів)

рік	Завжди	Часто	Рідко	Ніколи	Не вступав(ла) у статеві контакти
2005	41,7	22,4	11	6,8	18,2
2011	45,1	20,5	14,5	3	16,9
2014	41,2	16,3	10,8	5,3	24,6
2016	41,6	20,7	12,3	6,2	15,9
2017	36,1	19,4	14,9	7,2	22,4
2017 Web	31,1	15,5	9,2	5,4	37,8

В цілому кількість молоді, що живе статевим життям, коливається. Цей показник складав 83,1% у 2011 році, 84,1% у 2016 році, а у 2017 році він зменшився до 77,6%. Звертає на себе увагу, що більше третини опитаних в інтернеті вказують на те, що жодного разу не вступали в статеві контакти. Це найбільший показник за всю історію спостережень.

13. Азартні ігри.

Дослідження наркотизму як соціального явища передбачає звертання уваги також на інші прояви залежностей серед молоді. Однією з найхарактерніших саме для сучасної молоді є залежність від комп'ютеру: використання комп'ютеру для занурення у спілкування в соціальних мережах та для ігрової діяльності. Ці види залежності, разом з наркотичною, хоча і відрізняються за проявами, засобами, формами, мають все ж таки єдине соціально-психологічне підґрунтя. Тому у 2008, 2011, 2014, 2016 та 2017 роках в анкету були включені питання про розповсюдженість в молодіжному середовищі таких явищ як азартні ігри та кіберзалежність (табл. 29.).

Як видно з таблиці 32 розповсюдженість азартних ігор серед учнівської молоді в період з 2008 по 2016 роки зазнала незначних змін, але в цілому залишилась на достатньо низькому рівні (близько 20% опитаних повідомляють про розповсюдженість азартних ігор в їх оточенні). А в 2017 році ми спостерігаємо різке падіння показника суб'єктивної оцінки поширення азартних ігор серед молоді до 13,6% (найнижчий показник за всі роки спостережень). Однак в разі інтернет опитування зниження інтересу до азартних ігор вже не таке драматичне. Тому, можна припустити, що істина лежить десь посередині. Але все одно зниження інтересу до азартних ігор можливо вважати тенденцією.

Таблиця 32.

Розповсюдженість азартних ігор у молодіжному колі та серед друзів респондентів (% від тих хто відповів)

	Дуже розповсюджені	Скоріше розповсюджені	Важко відповісти	Скоріше не розповсюджені	Практично відсутні	Дуже та Скоріше розповсюджені разом
2008	11,4	11,7	13,6	19,4	43,8	23,1
2011	10,6	12,3	14,2	21,0	41,9	22,9
2014	5,1	10,6	11,8	22,2	50,2	15,7
2016	8,1	11,4	10,5	21,7	48,4	19,5
2017	5,2	8,4	13,3	23,2	49,8	13,6
Web	6,2	11,9	9,6	21,3	51,0	18,1

В таблиці 33 представлена індексна оцінка розповсюдженості азартних ігор в соціальному оточенні респондентів. Індекс отриманий шляхом присвоєння відповідям на запитання «Наскільки азартні ігри розповсюджені в тому колі молоді, де Ви маєте друзів та знайомих?» цифрових значень (Дуже розповсюджені = 1; Скоріше розповсюджені = 0,5; Важко відповісти = 0; Скоріше не розповсюджені = -0,5; Практично відсутні = -1) і коливається від «-1» до «+1».

Таблиця 33.

Розподіл відповідей на запитання «Наскільки азартні ігри розповсюджені в тому колі молоді, де Ви маєте друзів та знайомих?» в залежності від статі респондентів (індекс розповсюдженості коливається від «-1» – ні, до «+1» – так)

	2008 рік	2011 рік	2014 рік	2016 рік	2017 р.	Web
Чоловіки	-0,24	-0,24	-0,39	-0,32	-0,43	-0,46
Жінки	-0,47	-0,44	-0,61	-0,58	-0,58	-0,49
Всього	-0,36	-0,35	-0,51	-0,45	-0,52	-0,48

Респонденти обох статей достатньо низько оцінюють розповсюдженість означеного явища, але на цьому фоні жінки оцінюють розповсюдженість азартних ігор значно нижче (приблизно на третину) ніж чоловіки (за винятком веб респондентів). Така тенденція зберігається з 2008 року.

З таблиці 34 представлено розподіл відповідей респондентів на питання «Чи відчуваєте Ви інтерес щодо азартних ігор?». У порівнянні з попередніми роками (2008-2016) **інтерес до азартних ігор серед молоді повільно зніжується**. Індекс отриманий шляхом присвоєння відповідям на запитання «Чи відчуваєте Ви інтерес щодо азартних ігор?» цифрових значень (Так = 1; Скоріше так, чим ні

= 0,5; Важко відповісти = 0; Скоріше ні = -0,5; Ні = -1) і коливається від «-1» до «+1».

Таблиця 34.

Розподіл відповідей на запитання «Чи відчуваєте Ви інтерес щодо азартних ігор?» в залежності від статі респондентів (% від тих хто відповів)
(індекс коливається від «-1» – не відчуває інтересу, до «+1» – так, відчуває інтерес до азартних ігор)

	2008 рік	2011 рік	2014 рік	2016 рік	2017 рік	Web
Так	4,2	2,5	2,5	3,1	2,3	3,8
Скоріше так, чим ні	6,0	7,3	7,4	8,9	6,8	8,1
Віжко відповісти	5,8	6,3	5,4	5,5	5,7	5,3
Скоріше ні	23,4	29,9	26,7	24,7	24,6	26,0
Ні	60,5	54,0	57,9	57,7	60,7	56,9
Індекс зацікавленості	-0,65	-0,63	-0,65	-0,55	-0,67	-0,62
Так + Скоріше так	10,2	9,8	9,9	12	9,1	11,9

В таблиці 35 представлено розподіл відповідей респондентів на питання «Як часто Вам доводилось грати на гроші... в різні види азартних ігор».

Таблиця 35.

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як часто Вам доводилось грати на гроші...» (% від тих, хто відповів)

	Ніколи		1–2 рази		Не більше 10 разів		Більше 10, але не регулярно		Регулярно	
	Папір	Web	Папір	Web	Папір	Web	Папір	Web	Папір	Web
В карти	70,7	74,4	21,6	17,3	4,9	3,8	1,9	3,0	0,8	1,5
В салоні ігрових автоматів	90,3	85,5	7,8	11,7	1,5	2,4	0,2	0	0,2	0,4
В казино	96,9	97,2	1,8	1,9	0,7	0,2	0,3	0,4	0,2	0,4
В комп'ютерні ігри	89,5	84,7	6,3	7,0	2,2	3,4	1,2	2,6	0,8	2,3
В тоталізатор	89,5	89,3	4,4	4,3	3,4	4,0	1,7	1,3	0,9	1,1
В доміно, нарди та ін.	90,0	87,8	6,3	6,6	2,2	3,0	0,8	1,5	0,6	1,1

В таблиці 36 представлено індексну оцінку відповідей респондентів на питання «Як часто Вам доводилось грати на гроші... в різні види азартних ігор».

Таблиця 36.

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як часто Вам доводилось грати на гроші...» (індекс коливається від «0» – ніколи, до «+1» – регулярно)

	2008 рік	2011 рік	2014 рік	2016 рік	2017 рік	Web
В карти	0,12	0,14	0,12	0,13	0,1	0,09
В салоні ігрових автоматів	0,10	0,07	0,05	0,04	0,03	0,04
В казино	0,02	0,02	0,01	0,02	0,01	0,01
В комп'ютерні ігри	0,10	0,07	0,05	0,07	0,04	0,07
В тоталізатор	0,04	0,05	0,06	0,08	0,05	0,05
В доміно, нарди та ін.	0,07	0,06	0,04	0,05	0,03	0,05

З таблиці 35 та 36 видно, що серед різних видів азартних ігор серед молоді найбільш розповсюджена гра в карти. Далі за розповсюдженістю – тоталізатор та комп'ютерні «ігри на гроші». Популярність гральних автоматів зменшується а тоталізатора – зростає. Найменш розповсюдженою виявилась гра в казино.

14. Комп'ютерна залежність.

В таблиці 37 представлений розподіл відповідей на питання «Скільки часу щоденно Ви використовуєте на комп'ютер або аналогічні електронні пристрої?». Найменшу кількість годин респонденти витрачають для гри – не більше 2 годин. При цьому **54,5%** (49,4% Web) зовсім не використовують комп'ютер та інші електронні гаджети для ігрової діяльності. Як видно з таблиці 34 на спілкування і розваги у віртуальному світі 41,1% респондентів витрачають від 1 до 3 годин, ще 24,2% - від 3 до 5 годин. Переважним чином комп'ютери або інші електронні пристрої використовуються молоддю для навчання та роботи: від 3 до 5 годин – 29,9%, 5-6 годин – 10,9%.

В таблиці 37 представлено також розподіл відповідей респондентів на питання про використання комп'ютерів та інших електронних гаджетів у попередніх дослідженнях 2011-2017 років. Як видно з таблиці протягом означеного періоду поступово та рівномірно збільшується кількість часу, яку молодь витрачає на користування електронними пристроями для роботи і навчання, спілкування та ігор. При цьому основна тенденція зберігається: найменшу кількість годин витрачають на ігри, більше на спілкування та розваги, а найбільше часу респонденти приділяють використанню комп'ютеру та інших пристроїв для навчання та роботи.

Таблиця 37.

Розподіл відповідей на питання «Скільки часу щоденно Ви використовуєте на комп'ютер або аналогічні електронні пристрої?» (% від тих хто відповів)

Використання комп'ютеру для навчання та роботи										
рік	0 год.	До 1 год.	1-2 год.	2-3 год.	3-4 год.	4-5 год.	5-6 год.	6-7 год.	7-8 год.	Більше 8 год.
2017 Web	0,8	4,3	12,1	20,6	14,5	13,6	7,9	5,7	6,2	14,3
2017	1,7	6,6	17,3	20,7	15,5	12,1	9,3	4,5	4,3	8,1
2016	1,4	4,9	15,4	18,2	16,7	13,2	10,9	6,1	3,3	8,4
2014	1	10,8	22,7	24,1	19,0	10,3	4,7	2,1	2,3	2,4
2011	3,3	19,6	27,8	21,3	13,8	5,9	3,5	1,7	0,6	1,5
Використання комп'ютеру для спілкування та розваг										
2017 Web	1,7	9,1	15,3	20,2	13,8	10,2	7,5	4,7	4,2	13,4
2017	2,3	9,7	19,4	19,9	15,3	10,4	7,3	4,1	3,4	8,1
2016	2,2	8,7	20,8	20,3	13,7	10,5	7,6	5,3	2,8	6,3
2014	13,3	23,1	22,2	15,1	12,5	4,8	2,7	1,5	0,9	2,7
2011	9	26,3	22,4	17,3	11,3	5,5	2,5	1,1	0,7	2,3
Використання комп'ютеру для гри										
2017 Web	49,4	17,0	12,8	7,9	4,3	3,2	1,3	1,1	0,8	2,1
2017	54,5	16,3	10,6	6,8	4,9	2,9	1,3	0,6	0,3	1,7
2016	46,4	21,3	12,3	6,2	4,5	3,2	0,9	0,9	0,5	1,9
2014	53,6	20,0	9,3	6,0	3,6	2,3	1,8	0,1	0,6	1,7
2011	46,5	22,2	11,7	7,1	4,7	2,4	1,3	0,4	0,7	1,6

Висновки.

Моніторинг поширення наркотиків серед молоді м. Харкова «Молодь та наркотики», здійснюється соціологами Харківського національного університету внутрішніх справ вже 22 роки. Соціологічні виміри за даною методикою здійснювались в 1995, 1997, 1999, 2001, 2004, 2005, 2008, 2011, 2014 та 2016 роках. Чергове опитування було здійснено у березні-травні 2017 року. Було проведено паралельне опитування респондентів у формі паперового анонімного анкетування (N=2492) та у формі Інтернет-опитування (N=843).

Споживання психоактивних речовин.

Загальне спостереження дозволяє зробити висновок – протягом останніх років загальне споживання наркотичних речовин серед молоді стабілізувалось. За даними 2017 року 24,2% (24,7% веб-опитування) молоді має досвід вживання наркотиків. Більша частина з цієї групи «зізнається» в обмеженій кількості проб а не регулярному споживанні. Процент регулярних споживачів наркотиків серед молоді не перевищує 1,2% (2,7% у разі веб-опитування).

За ступенем розповсюженості вже багато років «перше місце» зі значним відривом займає **вживання препаратів коноплі (22,8%)**. Друге місце займає **чифір (5,8%)**. На третьому та четвертому місці т.з. **дизайнерські наркотики «Спайс» (5,6%)** та **«Сіль» (4,3%)**. На п'ятому місці **ЛСД (3,8%)**. Приблизно така картина спостерігалася і рік тому.

Щодо динаміки **споживання окремих класів наркотиків** серед молоді – відмічається зростання популярності т.з. «Дизайнерських наркотиків» та зростає кількість регулярних споживачів конопель.

Загальна кількість споживачів конопель серед молоді у 2017 році склала 22,8% (23,8% у веб). **Кількість епізодичних та регулярних споживачів препаратів коноплі збільшилась**. Також збільшилася кількість тих, хто робить одиничні проби, і потім не повертається до вживання конопель.

Споживання **опіатів** залишається відносно стабільним, як епізодичне так і регулярне. Традиційні для нашого регіону **ін'єкційні опіати** являються важкодоступними для населення, їх показник в моніторингу ніколи не перевищував 1-3 відсотка. Зараз спостерігається невелике зростання їх споживання. Так медичні опіати вживали 2,8% молодих харків'ян (у 2016 р. 2,2%), пероральні опіати (трамадол та ін.) – 2,0% опитаних, кустарні – 1,4% (у 2016 р. 0,5%), героїн – 1,3% опитаних (у 2016 р. 0,5%). Слід відмітити що до 2005 року у молодіжному середовищі регулярні споживачі опіатів не фіксувались взагалі.

Споживання **стимуляторів**. Споживання чифіру зменшується, як епізодичне так і регулярне (його вживає 5,8% молоді), споживання кокаїну залишається відносно стабільним (його вживає 1,5%).

Амфетаміни та Метамфетамін (Винт) вживали 1,5% та 1,8% опитаних відповідно, їх споживання повільно зростає, що особливо видно у випадку інтернет опитування (відбулось збільшення до 3,9% і 1,4% відповідно). Споживання препаратів, кустарно виготовлених з лікарських засобів Ефект,

Колдакт та ін., досягло максимуму у 2008 році, пішло на спад, і зараз цей показник виключено з списку препаратів. Споживання Екстазі, як епізодичне так і регулярне, має загальну тенденцію до зниження, воно досягло максимуму у 2008 році (4,3%), а у 2017 знизилось (до 2,2%).

Споживання **галюциногенів** зростало до 2008 року, а в опитуванні 2011 року ми фіксуємо зниження їх споживання, а з 2014 по 2017 рр. споживання знову зростає. Регулярних споживачів галюциногенів ми почали фіксувати також у 2005-2008 рр., і їх кількість від того часу залишається стабільною. ЛСД зараз вживає 3,8% молоді, Псилоцибін або Мескалін – 1,3%, Фенциклідін – 1,0%, а місцеві рослинні гриби-галюциногени вживає 2,1% молоді.

Споживання **седативно-снодійних** та **анксіолітичних** засобів залишається відносно стабільним на фоні невеликого збільшення. Споживання барбітуратів незначно збільшилось, їх вживали 2,4% (у 2016 р. 1,7%). Вживання наркотичного препарату «бутират», збільшилося майже в три рази до 1,3% (у 2016 р. 0,5%). Транквілізатори вживає 1,8% молоді, Кетамін – 1,2% опитаних.

Після стабілізації, протягом 6 років (з 2008 р.), споживання **інгальянтів** має тенденцію до зменшення. Зараз інгальянти вживає 2,8% молоді.

Дизайнерські наркотики повільно набувають популярності. У 2010 році у структурі споживання наркотиків з'явилися т.з. «Курильні суміші», «Мікси», або «Спайс» (у більшості містять синтетичний аналог ТГК, діючої речовини канабіноїдів), у 2017 році ми зафіксували 5,6% їх споживачів, що лише на 0,2% менше, ніж у 2016 р. В останні роки набув помітного розповсюдження ще один клас наркотичних речовин – «Сіль», або «швидкість», «легалка» чи «солі для ванн» (містять синтетичні стимулятори), їх зараз вживає 4,3% молоді. Ці наркотики відносяться до т.з. дизайнерських наркотиків, синтетичних хімічних речовин, що не підпадають під дію антинаркотичного законодавства завдяки змінній хімічній формулі. Зростання їх популярності турбуючий факт, який потребує реакції з боку правоохоронних органів та профілактичних втручань.

Відносно **регулярних споживачів психоактивних речовин** – якщо у 1999 р. ми фіксували регулярних споживачів по 8 позиціях списку адиктивних речовин, у 2001 р. – по 5, то у 2005 р. – по 13 позиціях, у 2008 р. – по 20 позиціях, у 2011 р., - 23, у 2014 - вже по 24, у 2016 року по 21, а у 2017 знову зростання до 26 позиції запропонованого респондентам списку наркотиків

Можливо виділити **три головних спостереження** відносно динаміки споживання наркотиків:

1. ми фіксуємо **стабілізацію споживання наркотиків;**
2. на фоні загальної стабілізації споживання наркотиків відбувається **внутрішня трансформація**, яка проявляється у збільшенні споживання одних речовин і зменшенні інших. Зростає споживання дизайнерських наркотиків, опіатів та стимуляторів, а також транквілізаторів, снодійних засобів та інгальянтів;

3. зросло число регулярних споживачів наркотиків, практично, по всіх позиціях із запропонованого списку. Подібний висновок підтверджують і дані Веб-опитування.

Споживання алкоголю залишається відносно стабільним – його вживали 85,7% молодих харків'ян. За останні роки ця цифра практично не змінювалась. Не змінилася і частина тих, хто вживає алкоголь регулярно – 10,5% у 2016 році і 10,5% у 2017 році.

Дещо змінилася структура споживаних молоддю спиртних напоїв. Звертає на себе увагу те, що зростання у 1999 та 2008 роках та зменшення у 2011 та 2014 роках споживання пива та міцних спиртних напоїв відбувались разом. Цю тенденцію підтримувало і споживання слабоалкогольних коктейлів. Але у 2017 році тенденція змінилась – **Суттєво зросло споживання сухого вина та слабоалкогольних коктейлів. Споживання міцних спиртних напоїв та пива зменшилось.** У разі веб опитування ми спостерігаємо низькі показники по всіх видах алкогольних напоїв.

Тютюнопаління залишається розповсюдженою і, нажаль, стабільною формою адиктивної поведінки. Ми спостерігаємо незначні коливання кількості споживачів тютюнових виробів, так у 1999 р. курило 59,2% молодих харків'ян, у 2001 р. – 64,3%, в 2005 р. – 66,4%, у 2008 р. – 64,8%; у 2011 р. – 66,8%; у 2014р. – 61,5%, у 2016р. – 53,3%, а у 2017 – 66,4%. **Кількість регулярних споживачів тютюну серед молоді також збільшилась до 14,8%** (після зниження до 11,2% у 2014 році).

У 2016 році введено новий показник у список психоактивних речовин – **електронні сигарети**. За даними опитування, пробували курити електронні сигарети 50,7% опитаних (у 2016 - 45,5%), а 2,6% курить електронні сигарети регулярно.

Контакти з суб'єктами нелегального обігу наркотиків.

Можливо говорити про те, що після суттєвого зменшення контактів молоді з суб'єктами нелегального обігу наркотиків в період з 2001 до 2014 років, знову зафіксовано **зростання** цього показника. Всього з продавцями наркотиків у 2017 році зустрічались 21% респондентів, тоді як в 2001 р. – 31,4%; в 2005 р. – 22%, в 2008 р. – 24,5%, в 2014 р. – 13,1% а у 2016 – 19%.

Вживання наркотиків у соціальному оточенні респондентів.

За даними моніторингу серед молоді відбувається збільшення кількості контактів з особами, що вживають наркотичні речовини. Також збільшується кількість тих, хто попадав в ситуацію коли в його присутності вживали наркотики. У 2017 році спостерігається певне збільшення контактів з продавцями наркотиків (на 1,8%), що може свідчити про порушення стабілізації наркоситуації в середовищі учнівської молоді, та потребує подальшого вивчення.

Оцінка гостроти алкогольних та наркотичних проблем.

Протягом останніх років ми спостерігаємо стабілізацію суб'єктивної оцінки гостроти алкогольних та наркотичних проблем, причому проблема наркоманії оцінюється як більш серйозна, ніж проблема алкоголізму, не дивлячись на його несумірно більші масштаби розповсюдження. У 2017 році **оцінка гостроти проблеми алкоголізму та наркоманії – залишається стабільно високою.**

Оцінка доступності наркотиків.

Протягом всіх років спостереження молодь в цілому схиляється до того, що **наркотики в Харкові дістати скоріше легко**, ніж важко, але їх доступність повільно зменшується.

Відношення до споживачів наркотиків.

У свідомості молодих харків'ян існує «негативний стереотип» споживача наркотиків, але в цілому ми спостерігаємо серед молодих харків'ян тенденцію до повільного зменшення **соціальної дистанції з наркоманами** (індекс соціальної дистанції за шкалою Богардусав 2017 році склав 6,04). **Толерантність до споживачів наркотиків стабільно збільшується.**

Відношення до споживання наркотиків та алкоголю.

Закономірності, що стосуються уявлень молодих харків'ян про вживання наркотиків і алкоголю проявляються в **«звуженні» його допустимих меж.**

Дослідження мотивів споживання наркотичних речовин та алкоголю молодими людьми виявили, що **мотиваційна структура адиктивної поведінки не змінюється протягом останніх 10-15 років** і має загальну тенденцію до **зниження мотиваційної напруги** (загальної генералізації мотивів споживання).

У групі ризику знаходяться молоді люди, які не можуть знайти іншого способу позбавитись неприємних відчуттів, думок, або прагнуть до задоволення, бажання пережити незвичні почуття, і в решті решт випадково потрапляють до компанії, де їм пропонують спробувати адиктивні речовини. Під тиском групи такі молоді люди потрапляють до когорти споживачів. Цьому сприяє орієнтація на соціальні стереотипи щодо вживання, такі як «в житті треба все спробувати, а зупинитись можна будь-коли».

Стан профілактики наркотичної залежності серед учнівської молоді.

Спостерігається **негативна динаміка кількості профілактичних втручань у молодіжне середовище.** Найбільша профілактична активність спостерігається у навчальних закладах та дома. Найменшу активність серед молоді в проведенні профілактичних бесід і консультацій традиційно проявляють лікарі та працівники правоохоронних органів. Основними каналами інформації про наркотики для молоді є ЗМІ та інтернет.

Розповсюдженість азартних ігор та комп'ютерної залежності серед молоді.

У порівнянні з попередніми роками (2008-2016) **інтерес до азартних ігор серед молоді не зростає**. Серед різних видів азартних ігор серед молоді найбільш розповсюджена **гра в карти**. Далі за розповсюдженістю – **тоталізатор та комп'ютерні «ігри на гроші»**. Популярність гральних автоматів зменшується а тоталізатора – зростає. Найменш розповсюдженою виявилась гра в казино.

Поступово та рівномірно **збільшується кількість часу, яку молодь витрачає на користування електронними пристроями** для роботи і навчання, спілкування, ігор. При цьому зберігається основна тенденція – найменшу кількість годин витрачають на ігри, більше на спілкування та розваги, а найбільше часу респонденти приділяють використанню комп'ютеру та інших електронних пристроїв для навчання та роботи.

Література:

1. Рущенко І.П., Сердюк О.О. Моніторинг адиктивної поведінки харківської молоді: концептуалізація даних емпіричних спостережень / Український соціум. №4(59) , 2016. – С.42–54. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://univd.edu.ua/scienceactivity/index.php?usid=60&fid=918>
2. Кузьминов В.Н., Сердюк А.А. Профілактика наркотизма в глобальній мережі Internet // Профілактика наркоманії: організаційні та методичні аспекти / Колективна монографія: ітогові матеріали міжнародного проекту / Составитель – д.с.н. І.П. Рущенко. – Харків: Фінарт, 2002. С. 142-150.
3. Молодь і наркотики (соціологія наркотизма) / Під ред. проф. Соболева В.А. і доц. Рущенко І.П. – Харків: Торсинг, 2000. – 432с.
4. Сердюк А.А. Наркотизм і глобальна мережа Internet // Право і безпека. №3, 2002. – С. 195 – 198.
5. Соболев В. А., Рущенко І. П., Сердюк А. А., Белоусов Ю. Л. Отчёт по результатам исследования проблем незаконного употребления наркотических веществ среди молодежи г. Харькова [Электронный ресурс] // Новости украинской психиатрии. — Харків, 2006. — Режим доступу: <http://www.psychiatry.ua/books/report>.
6. Сердюк О.О. 10 років спостережень за динамікою соціокультурного поля наркотизму. // Український соціум. – № 1(18), 2007. С. 34–40.
7. Сердюк О.О. Соціологічні дослідження наркотизму // Профілактика поширення наркозалежності серед молоді: навчально-методичний посібник / кол. авт. – К.: ГЕРБ, 2008. – С. 26-62.
8. Епідемії алкоголізму та нарко-токсикоманій в дзеркалі медичної статистики МОЗ України (Аналітично-статистичний довідник 1990-2008 рр.) / кол.авт., – Х.: вид-во «Плеяда». – 2009. – 168 С.
9. Сердюк Олександрович, заступник завідувача науково-дослідної лабораторії / Наукові праці (науково-дослідна лабораторія з проблем протидії злочинності) [Електронний ресурс]. – Харків, 2017. – Режим доступу: <http://www.univd.edu.ua/scienceactivity/index.php?usid=60>

Социологическая Ассоциация Украины
Научно-исследовательский комитет
по вопросам социологии права и девиантного поведения
Социологическая анкета «МОЛОДЕЖЬ И НАРКОТИКИ»

Опрос полностью анонимный! Подписывать анкету не надо! Данные будут использованы только после компьютерной обработки в обобщенном виде.

Как Вы считаете? (сделайте отметку в каждой строке)

	Очень серьезная проблема	Скорее серьезная, чем нет	Затрудняюсь ответить	Скорее не серьезная	Абсолютно не серьезная
1. Наркотики – это серьезная проблема для современной молодежи?	1	2	3	4	5
2. А злоупотребление спиртными напитками, алкоголизм?	1	2	3	4	5
3. А зависимость от компьютера (сети Интернет)?	1	2	3	4	5
4. А пристрастие к азартным играм (игра на деньги)?	1	2	3	4	5

5. Насколько трудно (или легко) молодому человеку «достать» наркотики, психоактивные вещества в Харькове?

Трудно	Скорее трудно, чем легко	Затрудняюсь ответить	Скорее легко, чем трудно	Легко
1	2	3	4	5

6. Видели ли Вы человека, находящегося в состоянии наркотического опьянения?

1. Да
2. Нет
3. Затрудняюсь ответить

7. Знакомы ли Вы с людьми, которые употребляют наркотики, но не являются для Вас близкими, не входят в Вашу компанию?

1. Да
2. Нет
3. Затрудняюсь ответить

8. Есть ли среди близких Вам людей (друзья, члены семьи, родственники) те, кто употребляет наркотики?

1. Да
2. Нет
3. Затрудняюсь ответить

9. Попадали ли Вы в ситуацию, когда в Вашем присутствии употреблялись наркотики?

1. Да
2. Нет (переходите к вопросу 13)
3. Затрудняюсь ответить

10. Если «Да», то как часто это случилось?

1. Один раз
2. Несколько раз

3. Много раз

11. Вам предлагали «присоединиться»?

1. Да 2. Нет

12. Если в Вашем присутствии употреблялись наркотики, психоактивные вещества, то каким путем (можно сделать несколько отметок)

1. Вдыхание химических препаратов (например растворителя, клея)
2. Прием внутрь (таблеток, капсул, марок)
3. Курение («косяка», бульбулятора, кальяна)
4. Укол в вену, инъекции
5. Вдыхание порошка через нос
6. Другое (укажите что именно) _____

13. Доводилось ли Вам пробовать наркотики на протяжении последних 12 месяцев?

1. Да 2. Нет 3. Затрудняюсь ответить

14. В каком возрасте Вы впервые попробовали (сделайте отметку в каждой строке)

	Не пробовал	Меньше 10 лет	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20 и больше
1. Табак (сигареты)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2. Алкоголь	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
3. Препараты конопли, покурив «травку»	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
4. Наркотики «внутри» как таблетки, порошок	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
5. Наркотики внутривенно	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

15. Если Вы когда-либо употребляли наркотики, что Вас побуждало к этому?

Если нет - что, на Ваш взгляд, побуждает молодых людей это делать?

(сделайте не более 5 отметок)

1. Влияние друзей, компании
2. Стремление избавиться от неприятных переживаний, мыслей, заглушить их
3. Чтобы нормально себя чувствовать, чтобы не было «ломки»
4. Стремление к удовольствию, желание испытывать необычные ощущения
5. Желание улучшить свое состояние, повысить активность и настроение
6. Стремление стать «своим» в компании
7. Отсутствие внешнего контроля взрослых
8. Это модно, престижно в молодежной среде
9. Неумение контролировать себя
10. В жизни надо все попробовать, а остановиться можно в любой момент
11. Не могу пересилить тяги к употреблению наркотиков, употребляю всегда, когда они у меня есть или когда мне представляется такая возможность
12. Легкие наркотики не могут серьезно навредить, их употребление имеет даже положительные стороны
13. Употребляю назло всем, из духа противоречия

16. Есть ли у Вас мотивы или намерения употреблять наркотики в будущем?

Да	Скорее да, чем нет	Затрудняюсь ответить	Скорее нет, чем да	Нет
1	2	3	4	5

17. В каком качестве Вы согласны принять людей, употребляющих наркотики?

1. Как членов семьи
2. Как близких друзей
3. Как членов вашего учебного (трудового) коллектива – класса, группы
4. Как соседей
5. Как жителей города (населенного пункта, в котором Вы живете)
6. Как жителей Украины
7. Не хотел бы, чтобы наркоманы были в стране

18. С отдельными веществами Вы, возможно, встречались «более близко».

В какой степени Вы с ними знакомы? (сделайте отметку в каждой строке)

		Никогда не пробовал	Пробовал 1-2 раза	Пробовал несколько раз	Употреблял больше 10 раз, но не регулярно	Употребляю (употреблял) регулярно
1.	Препараты конопли (марихуана, план, анаша, гашиш, молоко и др.)	1	2	3	4	5
2.	Опиаты медицинские (морфин, промедол, кодеин и др.)	1	2	3	4	5
3.	Опиаты кустарные (черняшка, чёрное, ширево, ханка, солома и др.)	1	2	3	4	5
4.	Опиаты в капсулах\таблетках (Грамадол и др.)	1	2	3	4	5
5.	Героин	1	2	3	4	5
6.	Кокаин, крэк	1	2	3	4	5
7.	Чифирь	1	2	3	4	5
8.	Метамфетамин, Первитин (Винт)	1	2	3	4	5
9.	Амфетамины и др. стимуляторы					
10.	Транквилизаторы (сибазон и др.)	1	2	3	4	5
11.	Барбитураты (люминал, барбамил и др. снотворные препараты)	1	2	3	4	5
12.	Кетамин (калипсол)	1	2	3	4	5
13.	Бутират	1	2	3	4	5
14.	Ингалянты (клей, бензин, ацетон и др.)	1	2	3	4	5
15.	Димедрол (не мед. употребление)	1	2	3	4	5
16.	Фенциклидин	1	2	3	4	5
17.	ЛСД (марки, промокашки)	1	2	3	4	5
18.	Псилоцибин, Мескалин и др. галлюциногенные препараты	1	2	3	4	5
19.	Грибы (растительные галлюциногены)	1	2	3	4	5
20.	Экстази (МДМА, Е)	1	2	3	4	5
21.	Курительные смеси (миксы), Спайс	1	2	3	4	5
22.	Соль (скорость, легалка, соли для ванн)	1	2	3	4	5
23.	Алкоголь (пиво, вино, водка и др.)	1	2	3	4	5
24.	Табак, сигареты (никотин)	1	2	3	4	5
25.	Электронные сигареты	1	2	3	4	5
26.	Другие наркотики: _____	1	2	3	4	5

19. Вспомните события последних 7 дней. Сколько спиртных напитков разных видов Вы употребили?

1. Укажите количество выпитых **бутылок пива** (0,5л.) за последние 7 дней _____ шт.
2. Укажите количество выпитых бутылок (0,33л.) **слабоалкогольных коктейлей** (таких как Shake, KingsBridge или приготовленных в баре, клубе) _____ шт.
3. Укажите количество выпитого **сухого вина**, шампанского в мл/граммах _____ мл.
4. Укажите количество выпитого **крепленного вина** в мл/граммах _____ мл.
5. Укажите количество выпитых Вами за последние 7 дней **крепких спиртных напитков** (водка, коньяк) в мл/граммах _____ мл.

20. Как часто разные обстоятельства побуждают Вас к употреблению спиртных напитков? (не забудьте сделать отметку в каждой строке)

	Постоянно	Довольно часто	Время от времени	Довольно редко	Никогда	Затрудняюсь ответить
1. Приглашение друзей, «давление» группы, других людей	1	2	3	4	5	6
2. Обычаи и традиции, связанные с застольем, праздниками, свадьбами, похоронами и т.п.	1	2	3	4	5	6
3. Рабочая обстановка, стремление облегчить деловые контакты, обмыть сделку и т.п.	1	2	3	4	5	6
4. Желание получить удовольствие	1	2	3	4	5	6
5. Желание повысить свою активность и интерес к жизни	1	2	3	4	5	6
6. Желание отвлечься, забыться, сбросить стресс	1	2	3	4	5	6
7. Сильное желание напиться, тяга к алкоголю	1	2	3	4	5	6
8. Желание похмелиться, восстановить самочувствие	1	2	3	4	5	6
9. Желание пить безостановочно назло и во вред себе и другим, нет сил остановиться	1	2	3	4	5	6

21. Встречались ли Вы с продавцами наркотиков?

1. Да
2. Нет (*переходите к вопросу 23*).
3. Затрудняюсь ответить

22. Если «Да», то от кого исходила инициатива?

1. От меня
2. От продавца
3. От моих друзей, знакомых
4. Это была случайная встреча

23. Вы совершали когда-либо правонарушения в состоянии алкогольного опьянения? (любые правонарушения в т.ч. хулиганство)

1. Да
2. Нет

24. Вы совершали когда-либо правонарушения в состоянии наркотического опьянения? (любые правонарушения в т.ч. хулиганство)

1. Да
2. Нет

25. Вы совершали когда-либо правонарушения с целью достать деньги на наркотики? (любые правонарушения)

1. Да
2. Нет

26. Сколько времени в среднем каждый день (в часах) Вы используете компьютер или аналогичные электронные устройства?

1. Только для учебы или работы

Не пользуюсь	до 1 ч.	1 - 2 ч.	2 - 3 ч.	3 - 4 ч.	4 - 5 ч.	5 - 6 ч.	6 - 7 ч.	7 - 8 ч.	более 8 ч.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

2. Для общения и других развлечений (кроме игр)

Не пользуюсь	до 1 ч.	1 - 2 ч.	2 - 3 ч.	3 - 4 ч.	4 - 5 ч.	5 - 6 ч.	6 - 7 ч.	7 - 8 ч.	более 8 ч.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

3. Для игр (в т.ч. игровые приставки XBOX, Play Station и т.п.)

Не пользуюсь	до 1 ч.	1 - 2 ч.	2 - 3 ч.	3 - 4 ч.	4 - 5 ч.	5 - 6 ч.	6 - 7 ч.	7 - 8 ч.	более 8 ч.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

27. Насколько азартные игры (игра на деньги, в т.ч. на тотализаторе, в казино) распространены в том кругу молодежи, где Вы имеете друзей, знакомых?

1. Весьма распространены
2. Скорее распространены, чем нет
3. Затрудняюсь ответить
4. Скорее не распространены, чем распространены
5. Практически отсутствуют

28. Испытываете ли вы интерес к азартным играм?

Да	Скорее да, чем нет	Затрудняюсь ответить	Скорее нет, чем да	Нет
1	2	3	4	5

29. Как часто Вам приходилось играть на деньги ... (отметка в каждой строке)

		Никогда	1-2 раза	Не больше 10 раз	Св. 10, но не регулярно	Регулярно
1.	в карты	1	2	3	4	5
2.	в салоне игровых автоматов	1	2	3	4	5
3.	в казино	1	2	3	4	5
4.	в компьютерные игры	1	2	3	4	5
5.	в тотализатор	1	2	3	4	5
6.	в домино, нарды и др. игры	1	2	3	4	5

30. Насколько Вы согласны с приведенными ниже суждениями?

	Обо мне можно сказать что я ...	Полностью не согласен	Скорее, не согласен	Затрудняюсь ответить	Скорее, согласен	Полностью согласен
1	... замкнутый	1	2	3	4	5
2	... обычно доверяю другим	1	2	3	4	5
3	... немного ленив	1	2	3	4	5
4	... хорошо справляюсь с напряженными ситуациями	1	2	3	4	5
5	... склонен к занятиям искусством	1	2	3	4	5
6	... без особого труда знакоюсь и устанавливаю контакты с людьми	1	2	3	4	5
7	... легко замечаю недостатки других людей	1	2	3	4	5
8	... делаю свою работу тщательно и до конца	1	2	3	4	5
9	... быстро начинаю нервничать	1	2	3	4	5
10	... могу придумать что-то новое	1	2	3	4	5

31. Чем Вы обычно заняты в свободное время? (сделайте отметку в каждой строке)

		никогда	редко	часто	регулярно
1.	Ничем, бездельничаю	1	2	3	4
2.	Гуляю, общаюсь с друзьями	1	2	3	4
3.	Читаю журналы, газеты	1	2	3	4
4.	Читаю книги	1	2	3	4
5.	Смотрю телевизор	1	2	3	4
6.	Смотрю фильмы, передачи (не по телевизору)	1	2	3	4
7.	Играю в компьютерные игры, приставку	1	2	3	4
8.	Общаюсь в сети Интернет	1	2	3	4
9.	Просматриваю разную информацию в сети Интернет	1	2	3	4
10.	Занимаюсь спортом самостоятельно	1	2	3	4
11.	Занимаюсь спортом в секции	1	2	3	4
12.	Занимаюсь в кружке, секции или группе по интересам (не спортивной)	1	2	3	4
13.	Занимаюсь музыкой	1	2	3	4
14.	Учусь, делаю домашние задания	1	2	3	4
15.	Хожу в кино	1	2	3	4
16.	Хожу в театр	1	2	3	4
17.	Хожу на концерты	1	2	3	4
18.	Посещаю выставки, галереи	1	2	3	4
19.	Трачу время на свое увлечение, хобби	1	2	3	4
20.	Посещаю с друзьями кафе, рестораны	1	2	3	4
21.	Посещаю с друзьями места активного досуга, боулинг, бильярд и др.	1	2	3	4
22.	Посещаю клубы, дискотеки	1	2	3	4
23.	Другое (укажите что именно)	1	2	3	4

32. Пользуетесь ли Вы (Ваш партнер) презервативом во время полового контакта?

Всегда	Часто	Редко	Никогда	Не вступал(а) в половые контакты
1	2	3	4	5

33. Какие у Вас отношения с родителями?

Хорошие	Скорее хорошие, чем плохие	Затрудняюсь ответить	Скорее плохие, чем хорошие	Плохие
1	2	3	4	5

34. Считаете ли Вы себя верующим человеком?

Да	Скорее да, чем нет	Затрудняюсь ответить	Скорее нет, чем да	Нет
1	2	3	4	5

35. Ваше материальное положение (или Вашей семьи):

1. Приходится во всем себе отказывать, денег «не всегда хватает на хлеб»
2. На питание хватает, но в остальном бывает очень трудно
3. Хватает на еду и на одежду, но покупать предметы длительного пользования трудно
4. Имеем некоторые сбережения, иногда покупаем предметы длительного пользования
5. Ни в чем для нас важном себе не отказываем

36. До поступления в ВУЗ Вы жили в...

1. Областном центре
2. Районном центре / городе в области
3. ПГТ (посёлке городского типа)
4. Селе / посёлке

37. Ваш пол?

1. Мужской
2. Женский

38. Ваш возраст (полных лет) _____

39. Вам предлагается оценить себя по 75 парным качествам.

Поставьте отметку ближе к тому качеству, которое по-Вашему мнению выражено сильнее.

Отметьте «2» – если качество сильно выражено, «1» - слабо выражено, если Вы сомневаетесь в выборе, то отметьте «0».

1. Мне нравится заниматься физкультурой	2	1	0	1	2	Я не люблю физические нагрузки
2. Люди считают меня отзывчивым и доброжелательным человеком	2	1	0	1	2	Некоторые люди считают меня холодным и черствым
3. Я во всем ценю чистоту и порядок	2	1	0	1	2	Иногда я позволяю себе быть неряшливым
4. Меня часто беспокоит мысль, что что-нибудь может случиться	2	1	0	1	2	«Мелочи жизни» меня не тревожат
5. Все новое вызывает у меня интерес	2	1	0	1	2	Часто новое вызывает у меня раздражение
6. Если я ничем не занят, то это меня беспокоит	2	1	0	1	2	Я человек спокойный и не люблю суетиться
7. Я стараюсь проявлять дружелюбие ко всем людям	2	1	0	1	2	Я не всегда и не со всеми дружелюбный человек
8. Моя комната всегда аккуратно прибрана	2	1	0	1	2	Я не очень стараюсь следить за чистотой и порядком
9. Иногда я расстраиваюсь из-за пустяков	2	1	0	1	2	Я не обращаю внимания на мелкие проблемы
10. Мне нравятся неожиданности	2	1	0	1	2	Я люблю предсказуемость событий
11. Я не могу долго оставаться в неподвижности	2	1	0	1	2	Мне не нравится быстрый стиль жизни
12. Я тактичен по отношению к другим людям	2	1	0	1	2	Иногда в шутку я задеваю самолюбие других
13. Я методичен и пунктуален во всем	2	1	0	1	2	Я не очень обязательный человек
14. Мои чувства легко уязвимы и ранимы	2	1	0	1	2	Я редко тревожусь и редко чего-либо боюсь
15. Мне не интересно, когда ответ ясен заранее	2	1	0	1	2	Я не интересуюсь вещами, которые мне не понятны
16. Я люблю, чтобы другие быстро выполняли мои распоряжения	2	1	0	1	2	Я не спеша выполняю чужие распоряжения
17. Я уступчивый и склонный к компромиссам человек	2	1	0	1	2	Я люблю поспорить с окружающими
18. Я проявляю настойчивость, решая трудную задачу	2	1	0	1	2	Я не очень настойчивый человек
19. В трудных ситуациях я весь сжимаюсь от напряжения	2	1	0	1	2	Я могу расслабиться в любой ситуации
20. У меня очень живое воображение	2	1	0	1	2	Я всегда предпочитаю реально смотреть на мир
21. Мне часто приходится быть лидером, проявлять инициативу	2	1	0	1	2	Я скорее подчиненный, чем лидер
22. Я всегда готов оказать помощь и разделить чужие трудности	2	1	0	1	2	Каждый должен уметь позаботиться о себе
23. Я очень старательный во всех делах человек	2	1	0	1	2	Я не очень усердствую на работе
24. У меня часто выступает холодный пот и дрожат руки	2	1	0	1	2	Я редко испытывал напряжение, сопровождаемое дрожью в теле
25. Мне нравится мечтать	2	1	0	1	2	Я редко увлекаюсь фантазиями
26. Часто случается, что я руковожу, отдаю распоряжения другим людям	2	1	0	1	2	Я предпочитаю, чтобы кто-то другой брал в свои руки руководство

27. Я предпочитаю сотрудничать с другими, чем соперничать	2	1	0	1	2	Без соперничества общество не могло бы развиваться
28. Я серьезно и прилежно отношусь к работе	2	1	0	1	2	Я стараюсь не брать дополнительные обязанности на работе
29. В необычной обстановке я часто нервничаю	2	1	0	1	2	Я легко привыкаю к новой обстановке
30. Иногда я погружаюсь в глубокие размышления	2	1	0	1	2	Я не люблю тратить свое время на размышления
31. Мне нравится общаться с незнакомыми людьми	2	1	0	1	2	Я не очень общительный человек
32. Большинство людей добры от природы	2	1	0	1	2	Я думаю, что жизнь делает некоторых людей злыми
33. Люди часто доверяют мне ответственные дела	2	1	0	1	2	Некоторые считают меня безответственным
34. Иногда я чувствую себя одиноко, тоскливо и все валится из рук	2	1	0	1	2	Часто, что-либо делая, я так увлекаюсь, что забываю обо всем
35. Я хорошо знаю, что такое красота и элегантность	2	1	0	1	2	Мое представление о красоте такое же, как и у других
36. Мне нравится приобретать новых друзей и знакомых	2	1	0	1	2	Я предпочитаю иметь только несколько надежных друзей
37. Люди, с которыми я общаюсь, обычно мне нравятся	2	1	0	1	2	Есть такие люди, которых я не люблю
38. Я требователен и строг в работе	2	1	0	1	2	Иногда я пренебрегаю своими обязанностями
39. Когда я сильно расстроен, у меня тяжело на душе	2	1	0	1	2	У меня очень редко бывает мрачное настроение
40. Музыка способна так захватить меня, что я теряю чувство времени	2	1	0	1	2	Драматическое искусство и балет кажутся мне скучными
41. Я люблю находиться в больших и веселых компаниях	2	1	0	1	2	Я предпочитаю уединение
42. Большинство людей честные, и им можно доверять	2	1	0	1	2	Иногда я отношусь подозрительно к другим людям
43. Я обычно работаю добросовестно	2	1	0	1	2	Люди часто находят в моей работе ошибки
44. Я легко впадаю в депрессию	2	1	0	1	2	Мне невозможно испортить настроение
45. Настоящее произведение искусства вызывает у меня восхищение	2	1	0	1	2	Я редко восхищаюсь совершенством настоящего произведения искусства
46. «Болея» на спортивных соревнованиях, я забываю обо всем	2	1	0	1	2	Я не понимаю, почему люди занимаются опасными видами спорта
47. Я стараюсь проявлять чуткость, когда имею дело с людьми	2	1	0	1	2	Иногда мне нет дела до интересов других людей
48. Я редко делаю необдуманно то, что хочу сделать	2	1	0	1	2	Я предпочитаю принимать решения быстро
49. У меня много слабостей и недостатков	2	1	0	1	2	У меня высокая самооценка
50. Я хорошо понимаю свое душевное состояние	2	1	0	1	2	Мне кажется, что другие люди менее чувствительны, чем я
51. Я часто игнорирую сигналы, предупреждающие об опасности	2	1	0	1	2	Я предпочитаю избегать опасных ситуаций
52. Радость других я разделяю как собственную	2	1	0	1	2	Я не всегда разделяю чувства других людей
53. Я обычно контролирую свои чувства и желания	2	1	0	1	2	Мне трудно сдерживать свои желания
54. Если я терплю неудачу, то обычно	2	1	0	1	2	Мне часто «везет», и обстоятельства

обвиняю себя						редко бывают против меня
55. Я верю, что чувства делают мою жизнь содержательнее	2	1	0	1	2	Я редко обращаю внимание на чужие переживания
56. Мне нравятся карнавалы и демонстрации	2	1	0	1	2	Мне не нравится находиться в многолюдных местах
57. Я стараюсь поставить себя на место другого человека, чтобы его понять	2	1	0	1	2	Я не стремлюсь понять все нюансы переживаний других людей
58. В магазине я обычно долго выбираю то, что надумал купить	2	1	0	1	2	Иногда я покупаю вещи импульсивно
59. Иногда я чувствую себя жалким человеком	2	1	0	1	2	Обычно я чувствую себя нужным человеком
60. Я легко «вживаюсь» в переживания вымышленного героя	2	1	0	1	2	Приключения киногероя не могут изменить мое душевное состояние
61. Я чувствую себя счастливым, когда на меня обращают внимание	2	1	0	1	2	Я скромный человек и стараюсь не выделяться среди людей
62. В каждом человеке есть нечто, за что его можно уважать	2	1	0	1	2	Я еще не встречал человека, которого можно было бы уважать
63. Обычно я хорошо думаю, прежде чем действую	2	1	0	1	2	Я не люблю продумывать заранее результаты своих поступков
64. Часто у меня бывают взлеты и падения настроения	2	1	0	1	2	Обычно у меня ровное настроение
65. Иногда я чувствую себя фокусником, подшучивающим над людьми	2	1	0	1	2	Люди часто называют меня скучным, но надежным человеком
66. Я привлекателен для лиц противоположного пола	2	1	0	1	2	Некоторые считают меня обычным и неинтересным человеком
67. Я всегда стараюсь быть добрым и внимательным с каждым человеком	2	1	0	1	2	Некоторые люди думают, что я самонадеянный и эгоистичный
68. Перед путешествием я намечаю точный план	2	1	0	1	2	Я не могу понять, зачем люди строят такие детальные планы
69. Мое настроение легко меняется на противоположное	2	1	0	1	2	Я всегда спокоен и уравновешен
70. Я думаю, что жизнь – это азартная игра	2	1	0	1	2	Жизнь – это опыт, передаваемый последующим поколениям
71. Мне нравится выглядеть вызывающе	2	1	0	1	2	В обществе я обычно не выделяюсь поведением и модной одеждой
72. Некоторые говорят, что я снисходителен к окружающим	2	1	0	1	2	Говорят, что я часто хвастаюсь своими успехами
73. Я точно и методично выполняю свою работу	2	1	0	1	2	Я предпочитаю «плыть по течению», доверяя своей интуиции
74. Иногда я бываю настолько взволнован, что даже плачу	2	1	0	1	2	Меня трудно вывести из себя
75. Иногда я чувствую, что могу открыть в себе нечто новое	2	1	0	1	2	Я не хотел бы ничего в себе менять

Благодарим за участие в опросе!